

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

Навчально-науковий юридичний інститут

Схаб-Бучинська Т.Я.

Сімейне право України

методичні вказівки

для забезпечення самостійної роботи студентів

другого курсу денної форми навчання

спеціальності 081 «Право»

м. Івано-Франківськ

2022 р.

УДК 347.61/.64

Затверджено на засіданні кафедри цивільного права навчально-наукового юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника протокол № 6 від «28» січня 2022 року

Схвалено науково-методичною радою навчально-наукового юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (протокол №3 від « 04 » лютого 2022 року)

Рекомендовано до друку на засіданні Вченої ради навчально-наукового юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника» (протокол №6 від « 10 » лютого 2022 р.)

Рецензенти:

Зеліско Алла Володимирівна: професорка кафедри цивільного права, докторка юридичних наук, професорка кафедри цивільного права навчально-наукового юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

Гудима Мирослава Мирославівна: кандидатка юридичних наук, доцентка, доцентка кафедри професійних та спеціальних правових дисциплін ПВНЗ «Буковинських університет».

Схаб-Бучинська Т.Я. Сімейне право України: методичні вказівки для забезпечення самостійної роботи студентів другого курсу денної форми навчання спеціальності 081 «Право» [текст] / Івано-Франківськ: навчально-науковий юридичний інститут Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, 2022. 58 с.

Методичні вказівки розроблені на основі навчального плану НН юридичного інституту Державного вищого навчального закладу «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» і призначені для забезпечення самостійної роботи студентів із дисципліни «Сімейне право України». У вказівках викладені: програма навчальної дисципліни, методичні рекомендації, перелік тем для опрацювання, завдання, питання для самоконтролю, тести, а також перелік рекомендованих джерел. Методична розробка призначена для студентів, аспірантів, викладачів.

УДК 347.61/.64

© Схаб-Бучинська Т.Я. 2022

© Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2022

ЗМІСТ

Вступ	4
Програма навчальної дисципліни	5
Форми самостійної роботи студентів	9
Теми для самостійного вивчення дисципліни	13
ТЕМА 1. Загальні положення сімейного права.....	13
ТЕМА 2. Поняття та умови укладення шлюбу. Шлюбний договір.....	17
ТЕМА 3. Недійсність шлюбу. Припинення шлюбу.....	22
ТЕМА 4. Особисті немайнові права та обов'язки подружжя.....	26
ТЕМА 5. Майнові правова та обов'язки подружжя.....	29
ТЕМА 6. Визначення походження дітей.....	33
ТЕМА 7. Права та обов'язки батьків і дітей.....	38
ТЕМА 8. Правовідносини за участю інших членів сім'ї та родичів.....	41
ТЕМА 9. Аліментні зобов'язання подружжя.....	43
ТЕМА 10. Аліментні зобов'язання батьків і дітей.....	45
ТЕМА 11. Припинення аліментних зобов'язань.....	47
ТЕМА 12. Влаштування дітей –сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування. Усиновлення.....	49
ТЕМА 13. Інші форми влаштування дітей сиріт та дітей, позбавлених	

батьківського піклування: прийомна сім'я, дитячий будинок сімейного типу, опіка та піклування над дітьми, патронат над дітьми.....	52
ТЕМА 14. Застосування сімейного законодавства України до правовідносин за участю іноземних громадян та осіб без громадянства.....	54
Основні поняття з дисципліни «Сімейне право».....	57

Вступ

*«Сім'я – це те первинне середовище,
де людина повинна вчитися творити добро»*

(В.Сухомлинський)

За роки незалежності держава Україна та українське суспільство зазнало докорінних змін. З'явилися перші результати ринкових реформ, зокрема освітньої, медичної, судової тощо, які змінюють світогляд населення та призводять до створення докорінно нової, хоч і не позбавленої поки що вад і прогалин, правової системи. Не оминули ці тенденції і сімейні відносини.

Прогресивним кроком серед цих позитивних дій можна назвати прийняття та постійне внесення змін до Сімейного кодексу України, який визначає засади шлюбу, особисті немайнові та майнові права і обов'язки подружжя, батьків і дітей, усиновлювачів та усиновлених, інших членів сім'ї та родичів, а також підстави їх виникнення. Саме держава здійснює захист особистих та соціальних цінностей. І підтвердженням цього є ч. 1 ст. 32 Конституції України, де «Ніхто не може зазнавати втручання в його особисте і сімейне життя, крім випадків, передбачених Конституцією України».

Сімейне право - це навчальна дисципліна, призначення якої полягає не лише у вивченні чинного законодавства, а, перш за все, покликана утверджувати культ Матері, Батька, Дитини, культ Сім'ї, бути містком між звичаями і традиціями поколінь. Такі інститути, як: сім'я, шлюб, опіка,

підкування, усиновлення не мають достойних конкурентів; адже для кожної людини справжньою цінністю є сім'я, і для кожного учасника сімейних відносин основними є моральні цінності, такі як злагода, розуміння, порозуміння, любов, а це вимагає щоденної праці, щоденного самовдосконалення і жертвності.

Студенти вивчаючи дисципліну «Сімейне право України» повинні засвоїти знання щодо особливостей виникнення, зміни та припинення сімейних правовідносин; зрозуміти базові принципи даної галузі, вдосконалити свій термінологічний апарат сімейного права; вивчити законодавство, що регулює відносини у сфері сімейного права в Україні та в окремих державах світу.

Метою викладання навчальної дисципліни «Сімейне право України» є вивчення основних принципів, понять та інститутів сімейного права, знайомство з особливостями правового регулювання сімейних відносин, вироблення навичок опрацювання українського законодавства та судової практики.

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Змістовий модуль 1. Загальні положення сімейного права

1. Загальні положення сімейного права

Поняття сімейного права як самостійної галузі права. Предмет і метод сімейного права. Основні засади (принципи) сімейного права. Загальні положення сімейного законодавства. Сімейний кодекс – основне джерело сімейного законодавства. Загальна характеристика інших джерел сімейного права. Сутність і поняття сім'ї та шлюбу. Сімейні правовідносини: поняття та види. Підстави виникнення, зміни та припинення сімейних правовідносин. Склад сімейних правовідносин.

2. Поняття та умови укладення шлюбу. Шлюбний договір.

Поняття та умови укладення шлюбу. Державна реєстрація шлюбу. Реєстрація шлюбу іноземними громадянами та особами без громадянства. Час реєстрації шлюбу. Місце реєстрації шлюбу.

Правові наслідки шлюбу. Правозгідність шлюбу.

Договірний режим майна подружжя. Поняття шлюбного договору та право на його укладення. Форма шлюбного договору. Зміст шлюбного

договору. Зміна та розірвання шлюбного договору. Визнання шлюбного договору недійсним.

3. Недійсність шлюбу. Припинення шлюбу.

Недійсність шлюбу: підстави та порядок визнання шлюбу недійсним; правові наслідки недійсності шлюбу. Визнання шлюбу неукладеним. Державна реєстрація розірвання шлюбу.

4. Особисті немайнові права та обов'язки подружжя.

Загальна характеристика особистих немайнових прав та обов'язків подружжя. Види особистих немайнових прав та обов'язків подружжя: право на материнство та батьківство; право дружини та чоловіка на повагу до своєї індивідуальності; право на зміну прізвища; право на розподіл обов'язків та спільне вирішення питань життя сім'ї; право на свободу та особисту недоторканність.

5. Майнові права та обов'язки подружжя.

Загальна характеристика майнових правовідносин подружжя. Правовий режим майна подружжя: особиста приватна власність чоловіка та дружини; спільна сумісна власність подружжя. Поділ спільного майна подружжя. Відповідальність подружжя за особистими та спільними боргами. Правовий режим майна фактичного подружжя.

Змістовий модуль 2. Права та обов'язки батька, матері, дитини та інших членів сім'ї

6. Визначення походження дітей.

Визначення походження дітей. Загальні підстави виникнення прав та обов'язків батьків і дітей. Визначення походження дитини від матері та батька, які перебувають у шлюбі між собою. Визначення походження дитини, батьки якої не перебувають у шлюбі між собою. Оспорювання батьківства та материнства. Встановлення факту батьківства та материнства.

7. Права та обов'язки батьків і дітей.

Особисті немайнові права та обов'язки батьків і дітей. Види особистих немайнових прав.

Позбавлення батьківських прав. Поновлення батьківських прав. Відібрання дитини від батьків без позбавлення їх батьківських прав.

Майнові права та обов'язки батьків і дітей. Правовідносини батьків і дітей з приводу майна. Правовідносини батьків і дітей щодо утримання. Обов'язок батьків утримувати дитину. Способи виконання батьками обов'язку утримувати дитину. Обов'язок батьків утримувати повнолітніх дітей та його виконання. Обов'язок повнолітніх дочки, сина утримувати батьків та його виконання.

Тема 8. Правовідносини за участю інших членів сім'ї та родичів.

Особисті немайнові права і обов'язки інших членів сім'ї та родичів. Обов'язок по утриманню інших членів сім'ї: а) зобов'язання по утриманню баби, діда, прабаби, прадіда, внуків та правнуків; б) аліментні правовідносини між братами і сестрами; в) аліментні зобов'язання мачухи, вітчима, падчерки, пасинка; г) аліментні правовідносини між фактичними вихователями і вихованцями. Розмір та строки стягнення аліментів з інших членів сім'ї та родичів. Визначення заборгованості за аліментами.

Обов'язок особи піклуватися про своїх бабу, діда, прабабу, прадіда.

Тема 9. Аліментні зобов'язання подружжя.

Поняття та загальні підстави виникнення аліментних зобов'язань подружжя. Аліментні зобов'язання колишнього подружжя. Способи і розмір надання утримання одним із подружжя другому. Припинення, обмеження або позбавлення права на утримання одного з подружжя. Спеціальні підстави стягнення аліментів. Право на утримання фактичного подружжя.

10. Аліментні зобов'язання батьків і дітей.

Обов'язок матері, батька утримувати дитину. Способи виконання батьками обов'язку утримувати дитину. Визначення розміру аліментів і часу, з

якого вони присуджуються. Участь батьків у додаткових витратах на дитину. Обов'язок батьків утримувати повнолітніх дітей. Обов'язок повнолітніх дочки, сина утримувати батьків та його виконання.

11. Припинення аліментних зобов'язань.

Припинення права дитини на аліменти. Визначення заборгованості за аліментами на дитину та їх стягнення. Правові наслідки за несплату аліментів. Звільнення від сплати заборгованості за аліментами.

12. Влаштування дітей –сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування. Усиновлення.

Поняття та види влаштування дітей – сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування.

Історія розвитку інституту усиновлення. Поняття усиновлення. Умови, порядок та правові наслідки усиновлення. Таємниця усиновлення. Визнання усиновлення недійсним: порядок та правові наслідки. Скасування усиновлення: порядок та правові наслідки. Позбавлення усиновлювача батьківських прав.

Тема 13. Інші форми влаштування дітей сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування: прийомна сім'я, дитячий будинок сімейного типу. Опіка та піклування над дітьми. Патронат над дітьми.

Поняття та значення опіки та піклування над дітьми. Встановлення опіки та піклування над дітьми. Права дитини, над якою встановлено опіку та піклування. Права та обов'язки опікуна, піклувальника щодо дитини. Припинення опіки та піклування над дитиною. Звільнення опікуна та піклувальника дитини від їх обов'язків.

Поняття, сутність та значення патронату над дітьми. Історичні аспекти становлення інституту патронату над дітьми. Поняття та зміст договору про патронат. Припинення патронату над дітьми.

Поняття прийомної сім'ї. Створення прийомної сім'ї. Права і обов'язки прийомних батьків і прийомних дітей.

Поняття дитячого будинку сімейного типу. Створення дитячого будинку сімейного типу. Права і обов'язки батьків-вихователів і вихованців дитячого

будинку сімейного типу.

Тема 14. Застосування сімейного законодавства України до правовідносин за участю іноземних громадян та осіб без громадянства.

Реєстрація шлюбу громадянина України з іноземцем та шлюбу між іноземцями в Україні. Особисті немайнові та майнові права подружжя, один із яких є іноземцем. Розірвання шлюбу між громадянином України та іноземцем та шлюбу іноземців між собою в Україні. Визнання батьківства в Україні і поза її межами. Правові аспекти усиновлення, ускладненого наявністю іноземного елемента. Встановлення опіки та піклування над дитиною, яка є громадянином України, але проживає за її межами, а також над дитиною, яка є іноземцем, але проживає в Україні.

Форми самостійної роботи студентів заочної форми навчання з дисципліни «Сімейне право України»

Види самостійної роботи входять у структуру навчальної дисципліни і передбачають дослідницькі елементи, зокрема, вирішення практичних задач, складанні таблиць та схем, виявлення прогалин та суперечностей у нормах чинного законодавства, самостійне ознайомлення з матеріалом окремих тем, підготовку індивідуальних завдань, вирішенні тестів, а також розробку варіантів тестових завдань.

Під час проведення практичних занять можливості здійснення студентами самостійної роботи збільшуються за рахунок підготовки до проведення дискусій, моделювання практичних ситуацій та презентуванні результатів дослідницької роботи на семінарському занятті.

Самостійна робота- основний засіб оволодіння навчальним матеріалом у час, вільний від аудиторних годин.

Організована належним чином система самостійної роботи студента допомагає зміцнити мотивації до навчання, самостійного пошуку знань, розширення культурного діапазону, змушує студентів самостійно мислити, вміти застосовувати норми законодавства на практиці, враховуючи їх

неоднозначність та суперечливість, а також готує майбутніх фахівців до повноцінної участі в суспільному житті.

Методичні поради для розв'язування задач

Студент вирішуючи задачі повинен обґрунтувати свою позицію посилаючись на нормативно правові акти. Однак у разі виникнення ситуації невизначеності можна запропонувати кілька варіантів вирішення задачі. В деяких випадках краще не дотримуватися одної стратегії, а застосовувати декілька.

Методичні рекомендації до виконання тестових завдань

Організація поточного та підсумкового контролю знань студентів у формі тестування дозволяє оцінити рівень самостійної підготовки студентів до практичних занять та заліку.

Тестові завдання охоплюють питання тем, які виносяться на залікову роботу, та дозволяють визначити та оцінити успішність студента при проведенні заліку. Самостійне опрацювання тестових завдань з дисципліни «Сімейне право України», наведених у даних методичних вказівках дозволить студентам заочної форми навчання підготуватись до поточного та підсумкового контролю знань, засвоїти основний матеріал та закріпити набуті знання.

Кожне тестове завдання характеризується формою завдання, основним змістом, рівнем складності тощо. Усі тести подані у методичних вказівках належать до закритого типу, тобто із вибором однієї правильної відповіді. Це найпростіший вид тестових завдань, в яких правильна відповідь вже міститься, і завдання студента полягає в її знаходженні. Завдання студента – вибрати правильний варіант відповіді, використовуючи знання, отримані під час вивчення навчальної дисципліни. Зміст тестових завдань полягає у виборі студентом правильної відповіді, і для цього достатньо пригадати і застосувати почуте на лекційних та прочитане в рекомендованій для вивчення літературі на семінарських заняттях.

Вказівки для підготовки індивідуальних завдань.

Вказана форма самостійної роботи студентів перш за все вимагає окреслення мети та завдань доповіді, визначення кола завдань, які мають нею охоплюватися. В результаті такої діяльності студенти набувають навиків добору допоміжної інформації, аналізу наукових публікацій, та формування власної позиції щодо вдосконалення окремих норм законодавства.

Індивідуальна робота виконується українською мовою у вигляді друкованого документу не меншим за 10 сторінок формату А4. Студент обирає тему із переліку поданих і захищає її на семінарському занятті. Темі індивідуальних робіт не можуть повторюватися у межах одного навчального року: два чи більше студентів не можуть виконувати одне й те саме індивідуальне завдання.

Структура індивідуальної роботи:

Титульний аркуш: зазначається вид, тема індивідуальної роботи, відомості про студента.

Вступ: зазначається актуальність роботи, мета роботи та завдання, використані методи роботи (дослідження літератури, Інтернет, комп'ютерної правової бази, власні висновки, спостереження, робота зі зразками документів тощо);

Основна частина: виконується завдання індивідуальної роботи (з необхідним законодавчим обґрунтуванням, посиланнями на відповідні статті, пункти відповідних нормативних актів). Основна частина може підлягати структуруванню, обов'язково повинна містити елементи аналізу наукової літератури, періодики, чинного законодавства, судової практики тощо.

Висновки: наводяться основні результати проведеного аналізу;

Список використаних джерел: перелік використаного нормативного матеріалу, наукової літератури, сторінок Інтернет, матеріалів практики та інших джерел.

При посиланні на правові джерела належить повністю наводити їх реквізити відповідно до вимог щодо оформлення бібліографії.

Максимальна оцінка за кожне індивідуальне практичне завдання – 5 балів. У разі допущення студентом помилок, неналежного опрацювання законодавства тощо, робота може бути або не зарахована, або здобути меншу кількість балів.

Під часу захисту студент спочатку у продовж 5–ти хвилин викладає основний зміст частин реферату, роблячи акцент на вступі та висновках. По завершенню виступу студент відповідає на запитання викладача.

Тематика індивідуальних завдань:

1. Перспективи та ризики укладення шлюбного договору.
2. Державна реєстрація шлюбу.
3. Актуальні проблеми при сплаті аліментів.
4. Розмір та строки стягнення аліментів.
5. Захист дітей від насильства у сім'ї.

6. Поділ майна колишнього подружжя.
7. Правові аспекти проживання малолітньої дитини з батьком після розлучення.
8. Вїзд малолітньої дитини за кордон без згоди другого з подружжя.
9. Актуальні проблеми патронатного виховання.
10. Фіктивний шлюб: перспективи та ризики.
11. Розірвання шлюбу між особами, де один із членів – іноземець.
12. Перспективи та ризики укладення шлюбу з іноземцем.
13. Проблеми, що виникають при розгляді справ про позбавлення батьківських прав.
14. Проблемні питання, що виникають при розгляді справ про поновлення батьківських прав.
15. Актуальні проблеми при розгляді справ про усиновлення.
16. Роз'єднання рідних братів і сестер при усиновленні.
17. Таємниця усиновлення: теорія та практика.
18. Усиновлення дітей іноземними громадянами.
19. Роль органів опіки та піклування у здійсненні особами сімейних прав та виконанні сімейних обов'язків.
20. Перевірка органом опіки та піклування цільового витрачання аліментів (судова практика).
21. Обов'язки дитини за законодавством України.
22. Порівняльна характеристика прав та обов'язків батьків та дітей за законодавством України та іноземних держав.
23. Право батьків та дітей на нерухоме майно (теорія та практика).
24. Поділ судом об'єктів незавершеного будівництва між членами колишнього подружжя.
25. Судові суперечки між колишнім подружжям: судова практика та складання процесуальних документів.
26. Правові механізми захисту прав дітей, місце проживання батьків яких невідоме, або вони ухиляються від сплати аліментів, або не мають можливості утримувати дитину.
27. Порівняльно-правовий аналіз таких форм влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, як: дитячий будинок сімейного типу та прийомна сім'я.
28. Проблеми і перспективи правового регулювання майнових відносин фактичного подружжя в сімейному праві України.
29. Кредитні зобов'язання подружжя

30. Судова практика щодо поділу між подружжям незавершеного будівництвом будинку

Теми для самостійного вивчення дисципліни «Сімейне право України»

Тема 1. Загальні положення сімейного права.

Методичні рекомендації: при вивченні даної теми необхідно акцентувати особливу увагу на такому аспекті, як відмежування понять: «сім'я», «шлюб», «родина», а також з'ясувати підстави виникнення шлюбу та сім'ї.

Розкриваючи систему джерел сімейного права, слід належну увагу приділити Сімейному кодексу України, зокрема його структурі, а також іншим актам сімейного законодавства. Також, до джерел сімейного права слід відносити договір, який має місце при врегулюванні відносин між подружжям, батьками та дітьми тощо. Потрібно не забувати про звичаї та міжнародні нормативно-правові акти, як джерела правового регулювання сімейних відносин.

Також при вивченні даної теми студенту слід пам'ятати, що сімейні правовідносини - це врегульовані нормами сімейного характеру відносини, засновані на фактах шлюбу, споріднення, усиновлення (удочеріння) або інших форм прийняття дітей на виховання, суб'єкти яких пов'язані між собою взаємними правами і обов'язками, спрямованими на виконання сім'єю своїх основних соціальних функцій. Необхідно розтлумачити основні ознаки сімейних правовідносин, такі як: особисто-довірчий характер; специфічність суб'єктного складу; безоплатність; триваючий характер тощо.

Поряд із поняттям та ознаками сімейних правовідносин потребує висвітлення основних класифікацій правовідносин, значення яких має не лише теоретичний, але і практичний характер. Також, обов'язково слід зробити акцент на структурі правовідносин, які регулюються сімейним правом. Тобто елементами сімейних правовідносин є суб'єкт, об'єкт та зміст, які характеризуються сімейно-правовими галузевими особливостями. Необхідно запам'ятати коло осіб, відносини між якими не врегульовуються сімейним правом України. Цими суб'єктами виступають: двоюрідні брати та сестри; тітка, дядько та племінники; інші родичі за походженням.

Говорячи про суб'єктний склад сімейних правовідносин необхідно пам'ятати про пряму та бічну (непряму, побічну) лінії кровного споріднення. У прямій лінії кровного споріднення перебувають ті особи, які походять один від одного: син, мати, дід, прабаба, прапрадід. До побічної лінії кровного споріднення належать ті особи, котрі мають спільного предка.

Питання для вивчення:

1. Відмежування понять: «сім'я», «шлюб», «родина».
2. Джерела правового регулювання сімейних відносин.
3. Поняття та види сімейних правовідносин.
4. Підстави виникнення, зміни та припинення сімейних правовідносин.
5. Склад сімейних правовідносин. Об'єкти та зміст сімейних правовідносин.
6. Здійснення сімейних прав та виконання сімейних обов'язків. Захист сімейних прав та інтересів.
7. Юридичні факти у сімейному праві.
8. Строки в сімейному праві.

Питання для самоконтролю:

1. Із яких елементів складається структура сімейних правовідносин?
2. Між якими особами СК України не регулює відносини?
3. Чи регулюються СК України відносини свояцтва?
4. Які відносини врегульовує сімейне право України?
5. Хто виступає учасниками сімейних правовідносин?
6. Чи виступають органи опіки та піклування, органи державної реєстрації актів цивільного стану та суд учасниками сімейних правовідносин?
7. Яких учасників сімейних правовідносин законодавець відносить до інших членів сім'ї та родичів?

8. Які Ви знаєте лінії та ступені споріднення?
9. Чи наділяються баба та дід особистими немайновими та майновими правами та обов'язками щодо їх внуків?
10. Законодавець врегульовує відносини між прабабою (прадідом) та їх правнуками?
11. Чи можуть баба та дід виступати законними представниками своїх внуків?
12. Яких учасників правовідносин законодавець відносить до непрацездатних членів сім'ї?
13. Чи можуть сімейні правовідносини врегульовуватися договором між їх учасниками?
14. Що складає зміст сімейних правовідносин?
15. Які Ви знаєте способи захисту сімейних прав та інтересів?
16. Із досягненням якого віку особа має право самостійно звертатися до суду за захистом свого права та інтересу?

Практичні завдання:

Тестові завдання:

1. Суб'єктивне сімейне право – це:

- 1) передбачена об'єктивним правом (законом) міра й вид обов'язкової поведінки зобов'язаного суб'єкта;
- 2) гарантована правом і законом міра можливої або дозволеної поведінки учасника сімейних відносин;
- 3) сукупність однорідних суспільних відносин;
- 4) певні прийоми та способи впливу на поведінку учасників сімейних відносин.

2. Суб'єктивний сімейний обов'язок – це:

- 1) передбачена об'єктивним правом (законом) міра й вид обов'язкової поведінки зобов'язаного суб'єкта;
- 2) гарантована правом і законом міра можливої або дозволеної поведінки учасника сімейних відносин;
- 3) сукупність однорідних суспільних відносин;
- 4) певні прийоми та способи впливу на поведінку учасників сімейних відносин.

3. Здійснення суб'єктивних сімейних прав – це:

- 1) передбачена об'єктивним правом (законом) міра й вид обов'язкової поведінки зобов'язаного суб'єкта;

- 2) гарантована правом і законом міра можливої або дозволеної поведінки учасника сімейних відносин;
 - 3) передбачена нормами моралі можливість особи формувати власне бачення певних правових явищ;
 - 4) процес задоволення особою своїх матеріальних та духовних потреб на підставі юридичних можливостей, які вона має.
4. Формами здійснення суб'єктивних сімейних прав є:
- 1) імперативні та диспозитивні норми закону;
 - 2) дозвіл, заборона, позитивне зобов'язання;
 - 3) дотримання, використання, застосування;
 - 4) санація, сепарація, конкубінат .
5. Який спосіб виконання притаманний для сімейного обов'язку батьків утримувати своїх дітей:
- 1) шляхом утримання від вчинення активних дій ;
 - 2) шляхом вчинення активних дій;
 - 3) шляхом ухилення від вчинення будь-яких дій;
 - 4) шляхом отримання відповідного дозволу з боку держави.
6. Абсолютне сімейне право – це:
- 1) право, яке постає у вигляді забезпеченої об'єктивним правом (законом) можливості власної поведінки як свободи здійснення особистого сімейного права;
 - 2) право, яке реалізується у сімейних відносинах через дії зобов'язаної сторони;
 - 3) встановлене моральними засадами суспільства;
 - 4) право, яке передбачене звичаями.

Завдання 1.

У поданому завданні необхідно вказати між якими суб'єктами виникають сімейні правовідносини та вказати вид даних правовідносин відповідно до вивчених різновидів?

Громадянка України Іванова О.Є. та громадянин Польщі пан Штефан подали заяву до органу державної реєстрації актів цивільного стану про реєстрацію шлюбу. Представники органу ДРАЦС прийняли її та повідомили наречених про день та час реєстрації шлюбу. Однак, через кілька днів до органу державної реєстрації актів цивільного стану прийшла громадянка Опанасенко, яка стверджувала що проживає у фактичних шлюбних відносинах із паном Штефаном вже три роки, ведуть із ним спільне господарство та мають сина, якому вже 2 роки. Її слова засвідчили батьки громадянки Опанасенко, які проживають з ніби то фактичним подружжям в одному житловому приміщенні.

Громадянка Опанасенко просила представників органу ДРАЦС не реєструвати шлюб між ними.

Рекомендована література:

1. Буляца С.Б, Заборовський В.В., Фазикош В.Г. Сімейне право України: підручник. Київ: Знання, 2015. 375 с.
2. Ватрас В.А. Кодифікація новітнього сімейного законодавства: історія та сучасний стан. Університетські наукові записки. 2016. № 58. С.35-47.
3. Дзера О. В. Сімейне право України: навч. посіб. Київ: Юрінком Інтер. 2021. 520с.
4. Дутко А. О. Сімейне право України: підручник. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2018. 480 с. URL: <http://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/2605/1/simeine%20pr.pdf>
5. Кобзєва Т. А., Шапіто В. С..Сімейне право України: навчальний посібник Суми: Сумський державний університет, 2015. 90 с.
6. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. Дата оновлення: 01.01.2020, [27-IX](#). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 24.01.2022).
7. Лепех С. М. Сімейне право України: навч. пос.: Львів: вид. центр ЛНУ, 2010. 318 с.
8. Менджул М.В. Систематизація принципів сімейного права в Україні. Порівняльно-аналітичне право. 2016. № 1. С.110-112.
9. Про державну реєстрацію актів цивільного стану: Закон України від 1.07.2010 р. Дата оновлення: 12.01.2022, № [1954-IX](#). URL.: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2398-17> (дата звернення: 24.01.2022)
10. Сімейний кодекс: Закон України від 10.01.2002р. Дата оновлення: 01.12.2021, [1871-IX](#). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>
11. Цивільний кодекс: Закон України від 16.01.2003р. Дата оновлення: 01.01.2022, [1089-IX](#). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
12. Схаб-Бучинська Т.Я. До питання про суб'єктний склад сімейного договору. Право як ефективний суспільний регулятор: матеріали міжнародної науково-практичної конференції 19-20 лютого 2021 р. Львів. 2021. С. 98-100.
13. Схаб-Бучинська Т.Я. Пропозиції по удосконаленню законодавства щодо визначення переліку суб'єктів, які іменуються «членами сім'ї», «близькими родичами» та «родичами». Modern methods and means of training future lawyers: scientific and pedagogical internship. February 1 - march 12. Romania. 2021. P. 118-123.

14. Тетарчук І.В. Сімейне право України. Для підготовки до іспитів: навч. посіб. ЦУЛ. 2021. 314 с.

Тема 2. Державна реєстрація шлюбу. Шлюбний договір.

Методичні рекомендації: Студенту необхідно пам'ятати, що шлюб ґрунтується на вільній згоді жінки та чоловіка. Примушення жінки та чоловіка до шлюбу не допускається. Присутність нареченого та нареченої в момент державної реєстрації їхнього шлюбу є обов'язковою і через представника не допускається.

Новелою нинішнього законодавства є укладення шлюбу за добу. Це послуга від Міністерства юстиції, яка діє в Івано-Франківську з лютого 2017 року і дає можливість зареєструвати шлюб швидко та зручно, без попередньої реєстрації та відвідувань відділів ДРАЦСу.

Майбутнім нареченим, які бажають отримати свідоцтво про одруження у скорочені строки, досить виконати декілька нескладних кроків.

По-перше, звернутися до організатора державної реєстрації шлюбу з необхідними документами.

По-друге, обрати зручні для себе дату і час проведення державної реєстрації.

По-третє, укласти цивільно-правовий договір про надання послуги, заплатити за послугу і, врешті, завітати на урочисту церемонію власного весілля.

Наречені та подружжя можуть убезпечити свої майнові права та обов'язки укладаючи шлюбний договір. Шлюбний договір – це домовленість осіб, які подали заяву про реєстрацію шлюбу чи подружжя про встановлення майнових прав і обов'язків подружжя, пов'язаних із укладенням шлюбу, його існуванням чи припиненням. Коло суб'єктів, які можуть укласти шлюбний договір: 1) особи, які подали заяву про реєстрацію шлюбу; 2) особи, які зареєстрували шлюб (подружжя).

Шлюбний договір має фідучіарний характер – засновується на особисто-довірительних відносинах. Шлюбний договір, що укладається до реєстрації, вступає в силу лише після реєстрації шлюбу.

Питання для підготовки

1. Державна реєстрація шлюбу за добу.
2. Договірний режим майна подружжя.
3. Поняття, форма та зміст шлюбного договору.

Питання для самоконтролю:

1. Які документи необхідно подати, щоб зареєструвати шлюб за 24 години?
2. Чи можуть іноземці та особи без громадянства зареєструвати шлюб за добу?
3. Чи дозволяє законодавець розірвати шлюб за добу?
4. Яка вартість запропонованої процедури?
5. До якого органу українці можуть звернутися, щоб зареєструвати шлюб за 24 години?
6. Якими нормативно-правовими актами регулюється укладення шлюбу за добу?
7. Дайте правову характеристику шлюбного договору?
8. Чи можливе укладення строкового шлюбного договору?
9. Які умови не можуть міститися в шлюбному договорі?
10. Розкрийте порядок розірвання шлюбного договору?
11. Чи має право фактичне подружжя укласти шлюбний договір?

Практичні завдання:

Тестові завдання:

1. В Україні шлюбний вік встановлюється:

- 1) 15 років;
- 2) 17 років;
- 3) 18 років;
- 4) 21 рік.

2. Шлюбний договір, укладений до державної реєстрації шлюбу, вступає в силу з дня:

- 1) підписання договору;
- 2) нотаріального посвідчення договору;
- 3) державної реєстрації шлюбу;
- 4) державної реєстрації договору.

3. Надати право на шлюб до досягнення шлюбного віку може:

- 1) прокурор;
- 2) районна державна адміністрація;
- 3) виконавчий комітет районної ради;
- 4) суд.

4. Як правило шлюб реєструється після спливу _____ від дня подання особами заяви про реєстрацію шлюбу:

- 1) п'ятнадцяти днів;
- 2) одного місяця;
- 3) двох місяців;

4) трьох місяців.

5. Реєстрація шлюбу через представника:

- 1) допускається;
- 2) не допускається;
- 3) допускається тільки за рішенням суду;
- 4) не допускається, за винятком випадків передбачених законодавством.

6. Присутність нареченої та нареченого в момент реєстрації їхнього шлюбу

- 1) не є обов'язковою;
- 2) допускається тільки за їх вільною згодою;
- 3) є обов'язковою;
- 4) не вимагається, якщо вони неповнолітні.

Завдання:

1. Складіть проект шлюбного договору:

- а) між подружжям;
- б) між нареченими.

Рекомендована література:

1. Буляца С.Б, Заборовський В.В., Фазикош В.Г. Сімейне право України: підручник. Київ: Знання, 2015. 375 с.
2. Дзера О. В. Сімейне право України: навч. посіб. Київ: Юрінком Інтер. 2021. 520с.
3. Дутко А. О. Сімейне право України: підручник. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2018. 480 с. URL: <http://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/2605/1/simeine%20pr.pdf>
4. Завальна Ж., Розгон О. В. Договірне регулювання відносин організації державної реєстрації шлюбу за 24 години. Підприємництво, господарство і право. №3. 2017. С. 19-22.
5. Кобзева Т. А., Шапіто В. С..Сімейне право України: навчальний посібник Суми: Сумський державний університет, 2015. 90 с.
6. Кожевнікова В.О. Обмеження права на таємницю особистого життя подружжя та розголошення відомостей про стан здоров'я. Право і суспільство. №4. 2017. С. 50-56.
7. Кожевнікова В. О. Правове регулювання укладення шлюбів громадянами України у державах Європейського Союзу та їх визнання в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / Кожевнікова Вікторія Олександрівна ; Харк. нац. ун-т внутр. справ. Х., 2010.

8. Лепех С. М. Сімейне право України: навч. пос.: Львів: вид. центр ЛНУ, 2010. 318 с.
9. Лепех С. Проблеми реалізації прав на укладення та розірвання шлюбного договору. URL: <http://radnuk.info/statti/567-simeine/15379-2011-01-23-02-20-24.html>
10. Майкут Х. В. До питання укладення, зміни та припинення шлюбного договору. Порівняльно-аналітичне право. №1. 2018. С. 102-104.
11. Маланчук Т.В., Дегтяр Р.О. Інститут шлюбного договору в Україні: перспективи удосконалення та зарубіжний досвід правового регулювання. Молодий вчений. №5 (57).
12. Німак О.Н. Реєстрація шлюбу, розірвання шлюбу нотаріусом: закордонний та вітчизняний досвід. Міжнародна мультидисциплінарна конференція «Ключові питання освіти та науки: перспективи розвитку для України та Польщі». Том 4. 2018. С. 24-27.
13. Порядок розгляду відділами державної реєстрації актів цивільного стану - учасниками пілотного проекту заяв у сфері державної реєстрації актів цивільного стану, поданих через мережу Інтернет: Наказ ЦОБВ від 09.07.2015 №1187/5 . Дата оновлення: 13.06.2021, [1201-IX](#). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/7-93#Text>. (дата звернення: 24.01.2022).
14. Правила державної реєстрації актів цивільного стану в Україні: затверджені наказом Міністерства юстиції України від 18.10.2000 № 52/5 Дата оновлення: 11.09.2018 № z0979-18. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0719-00> (Дата звернення: 24.01.2022).
15. Про державне мито: Декрет Кабінету міністрів України від 21.01.1993 №7-93. Дата оновлення: 13.06.2021, [1201-IX](#). URL.: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/7-93#Text>. (дата звернення: 24.01.2022).
16. Про державну реєстрацію актів цивільного стану: Закон України від 01.07.2010 р. Дата оновлення: 04.02.2019, № [2478-VIII](#). URL.: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2398-17> (дата звернення: 24.01.2022)
17. Про затвердження розмірів плати за надання платних послуг відділами державної реєстрації актів цивільного стану міжрегіональних управлінь Міністерства юстиції України: Наказ ЦОБВ від 30.12.2020 №4543/5 (дата звернення: 24.01.2022).
18. Про запровадження реалізації пілотного проекту щодо державної реєстрації шлюбу: розпорядження Кабінету Міністрів України від 13.07.2016 № 502-р. Дата оновлення: 20.07.2021, - [727-2021-п](#). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/502-2016-p#Text> (дата звернення: 24.01.2022)

19. Про затвердження Порядку здійснення добровільного медичного обстеження наречених: постанова Кабунету міністрів України від від 16.11.2002 р. N 1740. Дата оновлення: 01.11.2011. [1109-2011-п](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1740-2002-п#Text). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1740-2002-п#Text> (дата звернення: 24.01.2022).
20. Про затвердження Порядку розгляду заяв про зміну імені (прізвища, власного імені, по батькові) фізичної особи : Постанова Кабінету Міністрів України від 11 липня 2007 р. № 915. Дата оновлення: 15.07.2017, підстава - 477-2017-п. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/915-2007-%D0%BF> (Дата звернення: 24.01.2022).
21. Про затвердження Порядку надання платних послуг відділами державної реєстрації актів цивільного стану: Наказ Міністерства юстиції України від 27.12.2010 № 3335/5. Дата оновлення: 15.02.2020 [z0125-20](#). (Дата звернення: 24.01.2022).
22. Про практику застосування судами законодавства при розгляд справ про право на шлюб, розірвання шлюбу, визнання його недійсним та поділ спільного майна подружжя : Постанова Пленуму ВСУ від 21. 12. 2007 р. № 11 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0011700-07>.
23. Сімейний кодекс: Закон України від 10.01.2002р. Дата оновлення: 01.12.2021, [1871-IX](#). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>
24. Схаб-Бучинська Т.Я. Порівняльна характеристика змісту шлюбного договору за чинним сімейним законодавством України та законодавством Сполучених Штатів Америки. Договір як універсальна форма правового регулювання: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції 1-5 квітня 2019 р. Івано-Франківськ. 2019. С. 60-64.
25. Тетарчук І.В. Сімейне право України. Для підготовки до іспитів: навч. посіб. ЦУЛ. 2021. 314 с.
26. Юніна М.П. Проблемні питання інституту шлюбу в сучасному сімейному праві України. Порівняльно-аналітичне право. №1. 2018. С. 126 - 129.

Тема 3. Недійсність шлюбу. Припинення шлюбу.

Методичні рекомендації: Студенту необхідно пам'ятати, що суд за заявою одного з подружжя може постановити рішення про встановлення для подружжя режиму окремого проживання у разі неможливості чи небажання другого з подружжя проживати спільно. Такий режим називається сепарацією. Необхідно звернути увагу, на те, що ст. 120 СК України визначає правові наслідки встановлення режиму окремого проживання: майно, набуте в майбутньому

дружиною та чоловіком, не вважатиметься набути у шлюбі; дитина, народжена дружиною після спливу 10 місяців, не вважатиметься такою, що походить від її чоловіка.

Питання для вивчення:

1. Встановлення режиму окремого проживання подружжя: поняття, умови та правові наслідки.
2. Фіктивне розірвання шлюбу.

Питання для самоконтролю:

1. Який порядок припинення режиму окремого проживання?
2. Який момент розірвання шлюбу за рішенням суду?
3. Який орган уповноважений визнати розірвання шлюбу фіктивним?
4. Які виникають правові наслідки у разі визнання розірвання шлюбу фіктивним?
5. Хто може звернутися до уповноважуючого органу із заявою про визнання розірвання шлюбу фіктивним?
6. Яка процедура визнання розірвання шлюбу фіктивним?

Тестові завдання:

1. Внаслідок розірвання шлюб припиняється:
 - 1) за рішенням органу опіки та піклування;
 - 2) у разі змін у сімейному праві;
 - 3) за спільною заявою подружжя на підставі рішення суду;
 - 4) за заявою одного із подружжя органом ДРАЦС.
2. У яких із перелічених випадків шлюб не визнається недійсним:
 - 1) шлюб, зареєстрований між особами, які є родичами прямої лінії споріднення;
 - 2) шлюб, зареєстрований між рідними братом та сестрою;
 - 3) шлюб зареєстровано з особою, яка вже перебуває у шлюбі;
 - 4) шлюб укладено з особою, яка визнана обмежено дієздатною.
3. У яких із перелічених випадків шлюб визнається неукладеним:
 - 1) шлюб, зареєстрований між особами, які є родичами прямої лінії споріднення;
 - 2) шлюб, зареєстрований між рідними братом та сестрою;
 - 3) шлюб укладено з особою, яка визнана обмежено дієздатною;
 - 4) шлюб, зареєстрований у відсутності нареченої і (або) нареченого.

Задача 1

Громадянин України Васильєв О.П. звернувся до суду з заявою про визнання недійсним шлюбу, укладеного його батьком Васильєвом П.А. із громадянкою Семеновою К.О. Позивач стверджував, що його батько в момент реєстрації шлюбу був літнього віку, не усвідомлював значення своїх дій і тому одружився на 20 літній Івановій О.О. Через два місяці після реєстрації шлюбу батько помер. Іванова О.О. стверджувала в суді, що уклала шлюб через те що кохала Васильєва і хотіла створити з ним сім'ю.

Як слід вирішити справу?

Задача 2.

Семенченко П. звернувся з позовом до Корнеєвої про визнання шлюбу недійсним, зареєстрованого між його батьком (який уже помер) та Корнеєвою. Позивач наголошував на тому, що реєстрацію шлюбу проведено у приміщенні лікарні без додержання місячного строку від дня подання заяви до органів ДРАЦС. На суді з'ясувалося, що Семенченко Р. і Корнеєва дійсно довгий час проживали однією сім'єю, були у близьких стосунках. Лікар, викликаний як свідок, засвідчив, що Семенченко Р. до моменту смерті перебував у свідомості.

Які види недійсних шлюбів передбачено СК України? Як слід вирішити справу?

Задача 3

Подружжя Гончаренків звернулося до органу ДРАЦСу із заявою про розірвання шлюбу. Завідувач органу ДРАЦСу відмовився задовольнити їх вимогу і запропонував звернутися до суду, оскільки Гончаренко мав усиновлену дитину у віці восьми років. Проте суддя також відмовив у прийнятті заяви і запропонував Гончаренкові знову звернутися у відділ ДРАЦСу.

Хто правий у такій ситуації: орган ДРАЦСу чи суд? Які підстави встановлені СК України для розірвання шлюбу в органі ДРАЦСу за заявою обох з подружжя?

Задача 4

Через рік після оголошення в судовому порядку чоловіка померлим громадянка Осипова М. одружилася з громадянином Ветровим. Через деякий час Ветров звернувся до суду з позовом про визнання недійсним його шлюбу з Осиповою М.

В обґрунтування своїх вимог Ветров указав, що Осипова М. на момент реєстрації з ним шлюбу перебувала у шлюбі з Осиповим К. Осипов К. був оголошений померлим у судовому порядку, але його дружина не зареєструвала припинення їх шлюбу в органі ДРАЦСу.

Громадянка Осипова М. позов Ветрова не визнала, вказавши, що після отримання рішення суду про оголошення померлим Осипова К. вона вважала себе такою, що не перебуває у шлюбі, а тому знову вийшла заміж.
Як повинна бути вирішена ця суперечка?

Рекомендована література

1. Болховітінова А.Б. Припинення шлюбу за законодавством України: автореф. дис...канд. юрид. наук. Київ, 2009. 19 с.
2. Дзера О. В. Сімейне право України: навч. посіб. Київ: Юрінком Інтер. 2021. 520с.
3. Дутко А. О. Розірвання шлюбу за законодавством України. Вісник Національного університету «Львівська політехніка»: збірник наукових праць. 2014. № 801: Юридичні науки. С. 51–55.
4. Дутко А. О. Сімейне право України: підручник. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2018. 480 с. URL: <http://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/2605/1/simeine%20pr.pdf>
5. Дякович М. М. Припинення шлюбу внаслідок його розірвання за сімейним правом України. Часопис Київського університету права. 2019№ 1. С. 125-131.
6. Д'ячкова Н. А. Правові наслідки недійсного шлюбу. Проблеми цивільного права та процесу: матеріали наук.-практ. конф., присвяченої пам'яті проф. О. А. Пушкіна (22 трав. 2010 р.). Харків: Нац. ун-т внутр. справ, 2010. С. 117- 118.
7. Євко В. Ю. Правовий режим майна осіб, між якими був зареєстрований недійсний шлюб або шлюб, визнаний недійсним за рішенням суду. Бюлетень М-ва юстиції України. 2010. № 6. С. 90 - 102.
8. Кобзева Т. А., Шапіто В. С..Сімейне право України: навчальний посібник Суми: Сумський державний університет, 2015. 90 с. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/42326/1/S_pravo.pdf
9. Ковтунова Л. Ю. Виникнення та розвиток інституту недійсного шлюбу у сімейному праві. Від громадянського суспільства – до правової держави: тези III міжнар. наук.-практ. конф. (24 квіт. 2008 р.). Харків: ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2008. С. 189 – 191.
10. Лепех С. М. Сімейне право України: навч. пос.: Львів: вид. центр ЛНУ, 2010. 318 с.

11. Леськів С. Р. Припинення та недійсність шлюбу в Україні: теоретико-правові та практичні аспекти. 2019. С. 144-147. URL: <https://nzlubp.org.ua/index.php/journal/article/view/151/143>.
12. Липець Л. В. Врегулювання шлюбних та подібних відносин законом і договором : монографія. Київ, 2013. 192 с. 2.
13. Красицька Л. Розірвання шлюбу: порівняльний аналіз законодавства України та інших країн. Право України. 2013. № 10. С. 108–125.
14. Мороз М. Україна – на першому місці в Європі за кількістю розлучень. URL: <http://expres.ua/main/2015/08/23/148726-ukrayina-pershomu-misciyevropi-kilkistyu-rozluchen> .
15. Про державну реєстрацію актів цивільного стану: Закон України від 1.07.2010 р. Дата оновлення: 12.01.2022, № 1954-IX. URL.: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2398-17> (дата звернення: 24.01.2022)
16. Про практику застосування судами законодавства при розгляд справ про право на шлюб, розірвання шлюбу, визнання його недійсним та поділ спільного майна подружжя: Постанова Пленуму ВСУ від 21. 12. 2007 р. № 11 URL.: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0011700-07>. (дата звернення: 24.01.2022).
17. Правила державної реєстрації актів цивільного стану в Україні: затверджені наказом Міністерства юстиції України від 18.10.2000 № 52/5 Дата оновлення: 12.10.2021 z1269-21 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0719-00>. (дата звернення: 24.01.2022).
18. Сімейний кодекс: Закон України від 10.01.2002р. Дата оновлення: 01.12.2021, 1871-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>
19. Цивільний кодекс: Закон України від 16.01.2003р. Дата оновлення: 01.01.2022, 1089-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
20. Розгон О. Припинення шлюбу в разі його розірвання та визнання фіктивним: відмінності між правовими наслідками на прикладах судової практики. Вісник. 2018. № 19 (46).. 2018. С. 620-623.
21. Схаб-Бучинська Т.Я. Фіктивне розірвання шлюбу: теорія та практика. Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України: збірник наукових статей. Івано-Франківськ: Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2021. Вип. LVI. С. 94-102.
22. Тетарчук І.В. Сімейне право України. Для підготовки до іспитів: навч. посіб. ЦУЛ. 2021. 314 с.

Тема 4. Особисті немайнові права та обов'язки подружжя.

Методичні рекомендації: студенти під час вивчення теми повинні не лише розглянути такі особисті немайнові права і обов'язки подружжя як: право на материнство і батьківство; право дружини, чоловіка на пошану до своєї індивідуальності; на фізичний і духовний розвиток; на зміну прізвища; обов'язок подружжя піклуватися про сім'ю, право на особисту свободу та ін, але й вивчити нормативну базу, яка врегульовує та охороняє їх особисті немайнові права та обов'язки.

Особисті немайнові права подружжя мають певні особливості, адже виникають не від народження, а у зв'язку із вступом у шлюб; не є абсолютними; є визначальними в сімейних правовідносинах; особисті немайнові права одного з подружжя можуть здійснюватися не тільки за умови погодження своїх дій з іншим з подружжя, а й з урахуванням інтересів сім'ї в цілому; можуть припинятися з волі учасників шлюбних відносин — шляхом розірвання шлюбу, оскільки їх припинення відбувається разом із припиненням шлюбу.

Питання для вивчення:

1. Правове регулювання особистих немайнових прав та обов'язків подружжя.
2. Особисті немайнові обов'язки подружжя.
3. Обов'язок спільно опікуватись побудовою сімейних відносин на почуттях взаємної любові, поваги, дружби, взаємодопомоги.
4. Обов'язок спільно піклуватися про матеріальне забезпечення родини.
5. Інші особисті немайнові права та обов'язки подружжя.

Питання для самоконтролю:

1. Які особливі риси притаманні особистим немайновим правам подружжя?
2. Як вирішуватиметься спір між подружжям щодо вибору прізвища?
3. Яке прізвище матиме подружжя, якщо кожен із них до реєстрації шлюбу мав подвійне прізвище?
4. Чи вправі один із подружжя змінити прізвище під час перебування у шлюбі?
5. У разі зміни прізвища одного із подружжя орган ДРАЦС зобов'язаний видати нове свідоцтво про шлюб чи ні?
6. На підставі якого принципу будуються відносини між подружжям?
7. З якого моменту подружжя набуває особисті немайнові права та обов'язки?
8. Чи вправі чоловік/дружина забороняти другому із подружжя вільно обирати професію та рід занять?
9. У яких випадках припиняються особисті немайнові права подружжя?
10. Чи вправі чоловік взяти прізвище дружини після реєстрації шлюбу?
11. Відмежуйте поняття «місце проживання» та «місце перебування».

12. Назвіть особливості особистих немайнових прав подружжя.

Практичні завдання:

Тестові завдання:

1. До особистих немайнових прав і обов'язків подружжя належать:
 - 1) право дружини на материнство і право чоловіка на батьківство;
 - 2) право отримувати подарунки;
 - 3) право дружини бути домохазяйкою;
 - 4) право мовчати.
2. Із якого моменту у подружжя виникають особисті немайнові права:
 - 1) народження;
 - 2) досягнення повноліття;
 - 3) реєстрації шлюбу;
 - 4) Розірвання шлюбу.

Задача 1

Іванова М.П., яка працює майстром манікюру вирішила змінити професію та стати перукарем чоловічих зачісок. Однак, її вибір професії не був схвалений чоловіком, у зв'язку з чим подружжя посварилося. Через тиждень Іванов І.І довідався, що, незважаючи на його думку, дружина все-таки звернулася в перукарню з приводу працевлаштування. Тоді він пред'явив дружині вимогу відмовитися від свого наміру, інакше він з нею розлучиться. В обґрунтування своєї позиції він заявив, що має право як чоловік давати дружині поради будь-якого характеру.

Чи має право чоловік наполягати на зміні професії його дружиною?

Розкрийте право подружжя на свободу вибору професії.

Задача 2

Петрова І.І. яка носила прізвище її колишнього чоловіка зареєструвала шлюб вдруге та при реєстрації шлюбу з Білоусовим заявила, що бажає носити подвійне прізвище. Однак, чоловік наполягав на тому, щоб його кохана взяла виключно його прізвище. Між закоханими виник спір.

Який орган вирішуватиме спір між подружжям щодо вибору прізвища?

Чи може чоловік зобов'язати дружину змінити прізвище?

Задача 3.

Громадянка Васькова реєструючи шлюб із Петровим вирішили обрати подвійне прізвище, яке містило складові прізвищ обох з подружжя. Через тиждень Гр. Васькова прийшла до органу ДРАЦС із проханням змінити прізвище на її дошлюбне, оскільки проти нового прізвища заперечують її діти від першого шлюбу (14 і 16 років). Прохання було задоволено. Пройшов місяць і між подружжям почали виникати сварки на підґрунті яких була саме зміна прізвища дружини. Васькова кохаючи свого чоловіка знову прийшла до органу

ДРАЦС з проханням змінити прізвище і видати їй нове свідоцтво про шлюб. Однак орган ДРАЦС відмовив їй у цій просьбі, аргументуючи позицію тим що закон забороняє змінювати прізвища більше ніж 3 рази за життя.

Чи повинен орган ДРАЦСу задовольнити прохання Білоусової?

Чи зобов'язаний орган ДРАЦС видати подружжю нове свідоцтво?

Задача 4

Подружжя Білоусових уклало шлюбний договір у письмовій формі, де дружина зобов'язана ніколи не працювати лікарем відповідно до освіти, яку здобула, а займатися веденням домашнього господарства і вихованням дітей. Через декілька років Білоусова порушила це зобов'язання і влаштувалася на роботу в лікарню дитячим лікарем. Чоловік Білоусов звернувся в юридичну консультацію з проханням роз'яснити, які правові заходи можуть бути вжиті стосовно його дружини, яка порушила дану нею обіцянку.

Яку відповідь слід дати Білоусову?

Рекомендована література:

1. Дзера О. В. Сімейне право України: навч. посіб. Київ: Юрінком Інтер. 2021. 520с.
2. Басюк В.В. Теоретико-правові та практико-прикладні аспекти правового регулювання особистих немайнових прав в Україні науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького. 2013. № 7. С. 195-199. 4.
3. Данильченко О.В. Особисті немайнові права подружжя за законодавством України. «Young Scientist» • № 6 (46) • June, 2017. С. 105-110.
4. Калітенко О.М. Особисті немайнові відносини подружжя та відносини подружжя стосовно їх майна. Автореф. дис.. ... канд. юр. наук 12.00.03 – Національний Університет МВС України, Харків, 2001. 20 с. URL: library.unver.kharkiv.ua
5. Кобзева Т. А., Шапіто В. С. Сімейне право України: навчальний посібник Суми: Сумський державний університет, 2015. 90 с. Характеристика особистих немайнових прав за сімейним кодексом України. URL: <http://just.odessa.gov.ua/files/upload/files/np.pdf>
6. Лепех С. М. Сімейне право України: навч. пос.: Львів: вид. центр ЛНУ, 2010. 318 с.
7. Тетарчук І.В. Сімейне право України. Для підготовки до іспитів: навч. посіб. ЦУЛ. 2021. 314 с.

Тема 5. Майнові права та обов'язки подружжя.

Методичні рекомендації. Майнові відносини подружжя – це складний комплекс взаємопов'язаних дій щодо володіння, користування й розпорядження майном, тому студенти повинні уважно вивчити розділи навчальної літератури щодо речових правовідносин подружжя.

Під час правового регулювання майнових правовідносин подружжя застосовуються два правові режими – законний та договірний.

Законний передбачає такий порядок володіння, користування та розпорядження майном, який встановлено законодавством: роздільне майно (особиста приватна власність) та спільне майно (спільна сумісна власність).

Договірний режим – це виняток із загального правила, що має силу тільки щодо конкретного подружжя.

Важливе значення має питання про поділ спільного майна подружжя, який може бути здійснено в добровільному та судовому порядках. Добровільний порядок застосовується, якщо подружжя домовилося щодо визначення часток кожного з них у праві на майно, а також дійшло згоди щодо конкретного поділу майна відповідно до цих часток. Сімейне законодавство встановлює спеціальну форму лише для договору про поділ нерухомого майна подружжя.

Якщо між подружжям виникає спір щодо розміру належних їм часток, порядку чи способу поділу спільного майна, то добровільний порядок поділу майна змінюється на *судовий (спірний)*.

Питання для вивчення:

1. Майнові права та обов'язки подружжя.
2. Поділ спільного майна подружжя.
3. Відповідальність подружжя за особистими та спільними боргами.
4. Правовий режим майна фактичного подружжя.

Питання для самоконтролю:

1. Чи передбачає законодавство можливість застосування договірного режиму регулювання майнових відносин подружжя?
2. Яке майно належить на праві особистої приватної власності подружжя?
3. Вкажіть форму укладення договору між подружжям про поділ нерухомого майна?
4. Назвіть етапи поділу майна в судовому порядку?
5. До якого правового режиму належать речі індивідуального користування?
6. Який орган вирішує спори між членами колишнього подружжя про поділ майна?
7. Якщо подружжя уклало кредитний договір з метою купівлі автомобіля для одного з них, яку відповідальність нестиме другий з них у разі неповернення коштів у строк визначений договором?

8. Чи потрібна згода другого з подружжя на вчинення «вартісного правочину»?
9. Назвіть ознаки фактичних шлюбних відносин.
10. Що необхідно розуміти під правовою категорією «тривалий час»?
11. Як розділити борги, якщо подружжя не підтримують відносин, тобто разом не проживають, але розірвання шлюбу юридично не оформили?
12. Як довести що грошові кошти взяті у борг використовувалися для сімейних потреб?
13. Чи підлягають при розлученні поділу особисті борги чоловіка та дружини?
14. Які борги відносять до особистих?

Практичні завдання:

Тестові завдання:

1. Премії, нагороди, які вона, він одержали за особисті заслуги, є:
 - 1) комунальною власністю;
 - 2) державною власністю;
 - 3) спільною сумісною власністю;
 - 4) особистою приватною власністю.
2. Згода на укладення договору, який потребує нотаріального посвідчення і (або) державної реєстрації, має бути:
 - 1) усна;
 - 2) конклюдентна;
 - 3) письмова та нотаріально посвідчена;
 - 4) проста письмова.
3. Заробітна плата, пенсія, стипендія, інші доходи, одержані одним із подружжя, є:
 - 1) особистою приватною власністю;
 - 2) спільною сумісною власністю;
 - 3) державною власністю;
 - 4) комунальною власністю.
4. Права на утримання не має той із подружжя, хто:
 - 1) негідно поведився у шлюбних відносинах;
 - 2) гідно поведився у шлюбних відносинах;
 - 3) дбайливо поведився у шлюбних відносинах;
 - 4) чемно поведився у шлюбних відносинах.

Задача 1

Громадянка Пальмова звернулася до юрисконсульта за допомогою і розповіла, що її чоловік, з яким вона прожила 10 років, помер. Шлюб в органі ДРАЦСу вони не реєстрували, оскільки вважали це формальністю, але жили дружно, кохали один одного та вели спільне господарство. Під час спільного проживання придбали багато цінних речей, зокрема елітний будинок, цінні папери (акції, облігації) та автомобіль. На ім'я чоловіка в банк було внесено вклад, який поповнювався за рахунок їх спільних коштів. Пальмова була упевнена, що після смерті чоловіка вона залишається його єдиною спадкоємицею. Проте, як з'ясувалося, заповіту чоловік не залишив. Вона знала, що померлий був колись одружений на громадянці Ломакіній, шлюб із нею не розривав, але вже багато років не жив з дружиною, а тепер Ломакіна претендує на отримання спадщини.

З посиланнями на нормативно-правові акти проаналізуйте викладені вище обставини. Яку відповідь ви дали б громадянці Пальмовій?

Задача 2

Громадянка Олешина проживала у фактичних шлюбних відносинах із громадянином Олексюком. Останній наполягав, щоб його кохана окрім того що виховує їх двох дітей, працювала, а саме зареєструвалася в мережі інтернет і здійснювала продажу речей. За це чоловік пообіцяв купити їй діамантові сережки і шубу. Через деякий час Олешина погодилася з цією пропозицією, але попросила укласти шлюбний договір, передбачивши в ньому купівлю їй чоловіком сережок. Однак, здійснювати продажі жінка не мала ні часу, ні бажання.

Чи ґрунтується на законі вимога Олешиної? Чи вправі укласти шлюбний договір особи, які проживають у фактичних шлюбних відносинах.

Задача 3.

Комаров до моменту реєстрації шлюбу придбав земельну ділянку для будівництва житлового будинку, який побудував в період спільного проживання у зареєстрованому шлюбі із Ломакіною.

Після розірвання шлюбу Ломакіна звернулася до суду з позовом про визнання за нею права власності на частину земельної ділянки і про розділ житлового будинку і земельної ділянки пропорційно її долі в загальному майні подружжя. Комаров заперечував проти таких вимог Ломакіної.

Вирішіть спір.

Задача 4.

Громадянин Іващенко зареєстрував шлюб із Мартиноюю 26 лютого 2018 року. Через 6 місяців Іващенко поїхав у Москву на роботу, познайомився із жінкою і почав там з нею проживати у фактичному шлюбі. Із Мартиноюю не

бачився 3 роки. За цей час Мартинова влаштувалася на високооплачувану роботу, купила красивий котедж на березі моря, автомобіль та шубу. Іващенко дізнавшись, що його законна дружина збагатіла, вирішив розірвати шлюб та розділити майно, адже вважав, що усе майно придбане до шлюбу є спільною сумісною власністю. Мартинова заперечувала проти цього.

Як буде вирішена справа?

Рекомендована література:

1. Андрєєва Н.С. Поняття та ознаки фактичних шлюбних відносин. Європейські перспективи. 2014. № 3. С. 177–181. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/evpe_2014_3_31
2. Андрєєва Н.С., Красицька Л. В. Правовий режим майна жінки та чоловіка, які перебувають у фактичних шлюбних відносинах. Вісник студентського наукового товариства ДонНУ. 2014. Том 1, № 6. URL: jvestnik-sss.donnu.edu.ua/article/download/816/834
3. Гресь Н.М. Поділ майна подружжя в аспекті врахування боргових зобов'язань. Порівняльно аналітичне право. №1. 2017. С. 52-55. URL: http://www.pap.in.ua/1_2017/15.pdf
4. Дзера О. В. Сімейне право України: навч. посіб. Київ: Юрінком Інтер. 2021. 520с.
5. Дякович М.М. Правове регулювання «фактичних шлюбних відносин». Вісник Верховного Суду України. 2011. № 2. С. 37–43. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vvsu_2011_2_9
6. Євко В.Ю. Застосування презумпції спільності майна подружжя у судовій практиці. Порівняльно-аналітичне право. 2018. № 2. С. 75–78.
7. Євко В.Ю. Проблеми визначення правового режиму кредитних коштів, одержаних одним із подружжя під час шлюбу. Актуальні проблеми приватного права: матеріали наук.-практ. конф., присвяч. 96-й річниці з дня народж. д-ра юрид. наук, проф., чл.-кор. АН УРСР В.П. Маслова (Харків, 14 лют. 2018 р.). Харків: Право, 2018. С. 155 - 157.
8. Євко В. Ю. Розпорядження дружиною, чоловіком часткою у праві спільної власності подружжя на нерухоме майно. Вісник Національного університету внутрішніх справ. 2016. № 4 (75). С. 223 – 234.
9. Кожевникова В. Правове регулювання здійснення та обмеження права на утримання одного із подружжя. Підприємництво, господарство і право. №12. 2017. С. 35-39.
10. Лепех С. Правовий режим грошей як спільного майна подружжя. Право України. 2013. № 10. С. 85-96.

11. Мельниченко О.В. Правове становище подружжя за законодавством України та країн ЄС. Часопис Київського університету права. 2013/4. С. 223-227.
12. Мельниченко О.В. Поділ майна подружжя за законодавством України та країн Європейського союзу. на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук. 2015. 236с.
13. Кравцова Т., Дусановський С. Про поділ майна у цивільному шлюбі. Юридична газета. 2013. №3. URL: <http://www.epap.ua/ukr/publishes/view/ekspertibyuro-z-smeinogo-prava-stattyu-pro-podl-maina-utsivlinomu-shlyub>
14. Кобзева Т. А., Шапіто В. С..Сімейне право України: навчальний посібник Суми: Сумський державний університет, 2015. 90 с.

Тема 6. Визначення походження дитини.

Методичні рекомендації: потрібно враховувати, що ст. 123 СК фактично охоплює собою лише три випадки застосування допоміжних репродуктивних технологій:

1. У разі народження дружиною дитини, зачатої в результаті застосування допоміжних репродуктивних технологій, здійснених за письмовою згодою її чоловіка, він записується батьком дитини.

2. У разі перенесення в організм іншої жінки ембріона людини, зачатого подружжям в результаті застосування допоміжних репродуктивних технологій, батьками дитини є подружжя. (договір про сурогатне материнство)

3. Подружжя визнається батьками дитини, народженої дружиною після перенесення в її організм ембріона людини, зачатого її чоловіком та іншою жінкою в результаті застосування допоміжних репродуктивних технологій.

Проблеми, пов'язані із застосуванням допоміжних репродуктивних технологій мають складний характер, оскільки включають психологічні та медичні аспекти. ДРТ - це методики лікування безпліддя, при яких окремі або всі етапи зачаття і раннього розвитку ембріонів здійснюються в умовах *in vitro*. ДРТ можна застосовувати при наявності письмової добровільної, усвідомленої і інформованої згоди пацієнтів. За лікувальною допомогою з використанням методик ДРТ можуть звернутися чоловік та жінка, що перебувають в зареєстрованому шлюбі, чоловік та жінка, що перебувають в незареєстрованому шлюбі, чоловік та жінка - статеві партнери або одинока жінка, яка не має чоловіка-партнера.

На практиці, незважаючи на те, що йдеться про методики лікування безпліддя, насправді використовуються штучне запліднення та імплантація ембріона (зародка), а також виношування та народження дитини за допомогою сурогатної матері.

З медичної точки зору, в медичній літературі описано два види сурогатного материнства: повне і часткове. У першому випадку - жінка, яка виношує дитину, генетично не пов'язана з дитиною. Тобто в зачатті беруть участь гамети (статеві клітини) батьків, а в деяких випадках - донорів. Це так зване гестаційне сурогатне материнство. В другому - використовується яйцеклітина жінки. У такому разі говорять про гендерне сурогатне материнство.

СК України регулює лише один вид сурогатного материнства – ембріон зачатий подружжям. І є біологічно чужим для жінки, яка його виношує. Поза правовою регламентацією залишаються інші випадки – коли ембріон зачатий з яйцеклітини дружини і іншого чоловіка-донора, або іншої жінки і чоловіка.. або є біологічно рідним сурмамі.

Питання для підготовки

1. Визначення походження дитини народженої із застосуванням допоміжних репродуктивних технологій.
2. Поняття ДРТ та основні способи їх застосування.
3. Умови застосування ДРТ.
4. Сурогатне материнство та його види.
5. Договір про сурогатне материнство: істотні умови договору.

Питання для самоконтролю:

1. Назвіть методи лікування ДРТ.
2. Хто може бути сторонами договору сурогатного материнства?
3. Дайте визначення гестаційного сурогатного материнства?
4. Які протипоказання щодо застосування ДРТ передбачені чинним законодавством?
5. Які документи потрібно подавати в органи ДРАЦСУ при реєстрації народження дитини сурогатною матір'ю?
6. Яка жінка може стати сурогатною матір'ю відповідно до чинного законодавства?
10. Як визначити походження дитини від батька якщо жінка завагітніла внаслідок згвалтування?

11. Чи може слугувати підставою для визнання походження дитини від особи факт спільного проживання?
12. Хто може звертатися до суду з позовом про визнання батьківства?
13. Які документи повинні подати подружжя / сурогатна мати для проведення сурогатного материнства ?
14. Хто може виступати донорами ооцитів?
15. Які показання слугують для проведення запліднення in vitro?
16. Назвіть етапи проведення ЗІВ?

Тестові завдання:

1. Не має права оспорювати батьківство особа, записана батьком дитини, яка:
 - 1) не займалася вихованням дитини більше 6 місяців;
 - 2) позбавлена батьківських прав;
 - 3) дала згоду на застосування допоміжних репродуктивних технологій;
 - 4) перебуває на стаціонарному лікуванні.

2. Дитина, яка зачата і (або) народжена у шлюбі, походить від:
 - 1) подружжя;
 - 2) лише від матері;
 - 3) лише від батька;
 - 4) від сурогатної матері.

3. Походження дитини від подружжя визначається на підставі _____ та документа закладу охорони здоров'я про народження дружиною дитини:
 - 1) свідоцтва про шлюб;
 - 2) свідоцтва про розірвання шлюбу;
 - 3) патенту про шлюб;
 - 4) довідки про шлюб.

4. Оспорювання батьківства неможливе у разі
 - 1) смерті дитини;
 - 2) розірвання шлюбу;
 - 3) укладення шлюбу;
 - 4) укладення договору про не оспорювання батьківства.

5. До вимоги матері про внесення змін до актового запису про народження дитини встановлюється позовна давність в _____, яка починається від дня реєстрації народження дитини:
 - 1) 1 рік;

- 2) 2 роки;
- 3) 3 роки;
- 4) не встановлюється.

Задача 1:

Боднарєнко О. пред'явила позов до Ющенка П. про визнання батьківства і стягнення аліментів. Позивачка зазначила, що з травня 2017 р. по січень 2018 р. перебувала з відповідачем у фактичних шлюбних відносинах, а в січні 2018 р. народила дочку, яка народилася передчасно. До народження дитини вони з відповідачем і його матір'ю мешкали у квартирі Ющенка і вели спільне господарство. У грудні закохані посварилися і розійшлися. Після народження донька Боднарєнко вирішила зареєструвати дівчинку, однак чоловік відмовився визнавати своє батьківство. Оскільки відповідач відмовився зареєструватися як батько дитини, Боднарєнко просила суд визнати Ющенка батьком її доньки та зобов'язати його сплачувати аліменти на її утримання.

Як визначається походження дитини, батьки якої не перебувають у шлюбі між собою? Як слід вирішити спір? Чи змінилося б рішення, якщо б до моменту народження дитини чоловік загинув би?

Рекомендована література:

1. Антонюк О. Проблемні питання визначення походження дитини, народженої сурогатною матір'ю. URL: <https://blog.liga.net/user/eantonuk/article/31409>
2. Вонсович Х.І. Презумпція шлюбного походження дитини. Вісник Чернівецького факультету Національного університету «Одеська юридична академія». Випуск № 1/2014. С. 92-101.
3. Ганкевич О. М. Поняття батьківства та материнства у сімейно-правовій доктрині. Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України. 2014. Вип. 36. С. 89-99
4. Ганкевич О. М. Судочинство у справах про визнання батьківства, материнства та його оспорювання : автореф. дис. на здоб. наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес, сімейне право, міжнародне приватне право». Івано-Франківськ, 2015. 20 с. 11.
5. Гелецька І.О. Судове визнання батьківства: теорія та практика застосування правових норм. Науковий вісник міжнародного університету. Серія Юриспруденція. 2015 № 17. Том 2. С. 23-26.
6. Гресь Н. М., Стрельник В.В. Сурогатне материнство крізь призму «четвертого покоління» прав людини. Юридичний науковий електронний журнал. №7. 2021. С. 62-64. http://lsey.org.ua/7_2021/16.pdf

7. Дзера О. В. Сімейне право України: навч. посіб. Київ: Юрінком Інтер. 2021. 520с.
8. Красицька, Л. В. Визначення походження дитини від матері. Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. 2017. № 3 (78). С. 172–180.
9. Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України від 19.11.1992. Дата оновлення: 12.01.2022 [1962-IX](#) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12> (дата звернення: 24.01. 2022).
10. Конвенція про права дитини від 20 листопада 1989 р. Дата оновлення: 20.11.2014 [995_160](#) URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/> (дата звернення: 24.01.2022).
11. Огляд судової практики Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду. Рішення, внесені до ЄДРСР, за липень 2021 року / упоряд. правове управління (IV) департаменту аналітичної та правової роботи апарату Верховного Суду/ Відпов. за вип.: суддя КЦС ВС, секретар Пленуму ВС, к.ю.н, доцент Д.Д. Луспеник/ Київ, 2021. стор. 36
12. Практичні аспекти визнання батьківства в Україні. №2(92), квітень, 2017 р. URL: <http://yurradnik.com.ua/stati/praktichni-aspekti-viznannya-batkivstva-v-ukrayini/>
13. Порядок застосування допоміжних репродуктивних технологій в Україні: наказ МОЗ від 9 жовтня 2013 року № 787. Дата оновлення: 11.04.2014, [z0366-14](#) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1697-13> (дата звернення: 24.01. 2022).
14. Сімейний кодекс: Закон України від 10.01.2002р. Дата оновлення: 01.12.2021, [1871-IX](#). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>
15. Справи щодо визначення походження дітей, позбавлення та поновлення батьківських прав Постанова Верховного Суду від 18.08.2021 у справі № 756/10603/17. URL: [Дайджест_Бюлетень_III_Квартал_2021_\(2\).pdf](#)
16. Тетарчук І.В. Сімейне право України. Для підготовки до іспитів: навч. посіб. ЦУЛ. 2021. 314 с.
17. Цивільний кодекс: Закон України від 16.01.2003р. Дата оновлення: 01.01.2022, [1089-IX](#). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
18. Чурпіта Г.І. Встановлення судом факту батьківства (материнства). URL:
19. Шуміло І.А., Ковпик О.С. Правові та етичні проблеми транскордонного сурогатного материнства. Юридичний науковий електронний журнал. 2020. № 8. С. 183–186.

Тема 7. Права та обов'язки батьків і дітей.

Методичні рекомендації. Студентам необхідно звернути увагу на те, що для виникнення прав та обов'язків між батьками і дітьми недостатньо одного

юридичного факту, необхідна фактична юридична сукупність. Отже лише біологічного походження для виникнення батьківських прав та обов'язків недостатньо. Елементи юридичного складу, що спричиняє виникнення батьківських прав та обов'язків: народження дитини; реєстрація акту народження дитини. Батьки зобов'язані невідкладно, але не пізніше 1 місяця від дня народження дитини зареєструвати її народження в органі ДРАЦС.

Питання для вивчення:

1. Майнові права дитини.
2. Роздільність майна батьків і дітей (право спільної сумісної власності батьків і дітей).
3. Захист прав дитини при відчуженні нерухомого майна.
4. Судові способи захисту прав дитини.
5. Роль органів опіки та піклування у захисті прав та інтересів дітей.
6. Самозахист прав та інтересів дитини.

Питання для самоконтролю:

1. Які права надає дитині Конвенція ООН про права дитини?
2. Якими обов'язками немайнового характеру наділяються діти по відношенню до батьків?
3. З якого віку може дитина звертатися за захистом своїх прав та інтересів до органів державної влади та місцевого самоврядування?
4. Якими обов'язками немайнового характеру по відношенню до дітей наділені батьки?
5. Які особи є законними представниками дітей щодо захисту їх прав та інтересів?
6. Який орган вирішує спори між батьками щодо визначення місця проживання дитини?
7. Які наступатимуть правові наслідки у разі протиправної поведінки одного з батьків щодо визначення місця проживання малолітньої дитини?
8. Розкрийте врегульований в СК України принцип роздільності майна батьків і дітей?
9. У яких випадках можливе відібрання дитини без позбавлення батьківських прав?
10. Чи може дитина бути позбавлена батьківських прав за рішенням органу опіки та піклування?

Тестові завдання:

1. Спiр щодо участi у вихованнi дитини того з батькiв, хто проживає окремо вiд неї вирiшується:
 - 1) Нотарiусом;
 - 2) органами опiки та пiклування;
 - 3) не вирiшується юрисдикцiйними органами;
 - 4) винятково в договiрному порядку.

2. При вирiшеннi спору мiж батьками та малолiтнiми, неповнолiтнiми дiтьми, якi спiльно проживають, щодо належностi їм майна вважається, що воно є _____, якщо iнше не встановлено судом:
 - 1) власнiстю дитини;
 - 2) власнiстю батькiв;
 - 3) спiльною сумiсною власнiстю;
 - 4) спiльною частковою власнiстю.

3. До вимоги матерi про внесення змiн до актового запису про народження дитини встановлюється позовна давнiсть в _____, яка починається вiд дня реєстрацiї народження дитини:
 - 1) 1 рiк;
 - 2) 2 роки;
 - 3) 3 роки;
 - 4) не встановлюється.

Задача 1.

Подружжя Брежневих у сiчнi 2017 року вчинили крадiжку, за що їм позбавили волi строком на 5 рокiв. Однак у них був семерiчний син. Опiку над хлопчиком оформив його дiдусь Олекса. Однак, вчителi у школi повідомили службу iз захисту дiтей, що дiдусь не вмiє доглядати та виховувати дитину, i фактично не здiйснює елементарного догляду за ним. У будинку в зимовий час холодно, вiдсутня їжа. У школу хлопчик приходив недоглянутим, брудним, часто голодним, не пiдготовленим до урокiв. Дiдусь iнколи зловживав спиртними напоями.

Яке рiшення повинен винести суд? Назвiть пiдстави та правовi наслiдки позбавлення батькiвських прав?

Задача 2.

На підставі спільної заяви подружжя Ладигіних суд установив режим їх окремого проживання. За згодою подружжя дитина залишилася проживати з матір'ю. При цьому вони уклали договір про сплату аліментів на дитину, в якому визначили розмір, форму й строки надання батьком утримання. Через деякий час Ладигін Ю. почав проживати однією сім'єю з Чижовою. Після народження у другого сина Ладигіною чоловік перестав надавати утримання першій дитині за договором. У зв'язку з цим жінка подала позов про стягнення аліментів і неустойки за прострочення сплати аліментів. Ладигін пред'явив зустрічний позов про зміну умови договору щодо розміру аліментів, оскільки він перевищує розумні потреби дитини, а його матеріальний і сімейний стан змінився. Пізніше він змінив свої позовні вимоги і став наполягати на припиненні договору, оскільки, як він дізнався, Ладигіна віддала дитину до навчального закладу закритого типу, бо за родом своєї професійної діяльності часто буває у відрядженнях.

Які підстави та міри відповідальності передбачені законодавством за невиконання обов'язків щодо утримання? Як треба вирішити спір?

Рекомендована література:

1. Дзера О. В. Сімейне право України: навч. посіб. Київ: Юрінком Інтер. 2021. 520с.
2. Євко В.Ю. Вирішення батьками питань щодо виховання дитини. / В.Ю. Євко// Восьмі юридичні диспути з актуальних проблем приватного права, присвячені пам'яті Є. В. Васьковського : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 18 травня 2018 р.) / упоряд. і відповід. ред. І. С. Канзафарова ; Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова ; економ.-прав. ф-т. Одеса : Астропринт, 2018. 324 с. С. 114–119.
3. Євко В. Ю. Тема 9. Особисті немайнові права та обов'язки батьків і дітей / Сімейне право : підручник / за заг. ред. В.А. Кройтора та В.Ю. Євко; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2016. 512 с.
4. Красицька Л. Проблеми здійснення та захисту особистих та майнових прав батьків і дітей : дис. ... доктора юрид. н. / Л. Красицька. Вінниця, 2015. 496 с. URL: <http://www.ap.gov.ua>. 3.
5. Лапчевська О. Застосування до батьків санкцій сімейно-правової відповідальності: теоретичний аспект О. Лапчевська. Держава і право. Юридичні і політичні науки. 2013. Вип. 60. С. 256–262. URL: <http://nbuv.gov.ua>
6. Огляд судової практики Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду. Рішення, внесені до ЄДРСР, за липень 2021 року / упоряд. правове управління (IV) департаменту аналітичної та правової

роботи апарату Верховного Суду/ Відпов. за вип.: суддя КЦС ВС, секретар Пленуму ВС, к.ю.н, доцент Д.Д. Луспеник/ Київ, 2021. стор. 36 URK:

https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/Oglyad_KCS_July_2021.pdf

7. Про затвердження Порядку підтвердження факту народження дитини поза закладом охорони здоров'я: Постанова КМУ від 09.01.2013 №9. Дата оновлення: 16.05.2020, [371-2020-п.](#) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/9-2013-п#Text>. (дата звернення 24.01.2022)
8. Про охорону дитинства: Закон України від [07.03.2002р.](#) Дата оновлення: 09.08.2019, [2745-VIII](#). URL.: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14>.
9. Правила державної реєстрації актів цивільного стану в Україні : затверджені наказом Міністерства юстиції України від 18.10.2000 № 52/5 Дата оновлення: 11.09.2018 № z0979-18. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0719-00>

Тема 8. Правовідносини за участю інших членів сім'ї та родичів.

Методичні рекомендації: студенту необхідно пам'ятати, що законодавець регулює основні права та обов'язки не тільки кожного із подружжя, батьків і дітей, а також інших членів сім'ї та родичів. До них законодавством віднесені баба, дід, прабаба, прадід, брати, сестри, мачуха, вітчим, падчерка, пасинок та інші родичі.

Визначаючи суб'єктний склад правовідносин за участю інших членів сім'ї та родичів, слід врахувати, що національне сімейне законодавство, на відміну від законодавства інших країн, не містить визначення поняття «родичі». У науці сімейного права змістовна частина цього поняття розкривається через такі категорії, як спорідненість та свояцтво. Характерною ознакою спорідненості є кровний зв'язок осіб, які походять одне від одного або від спільного предка, тобто в її основі лежать природні біологічні зв'язки між людьми. Своаяцтво – це стосунки між чоловіком і кровними родичами дружини, між дружиною і кровними родичами чоловіка, а також між родичами подружжя.

Питання для вивчення:

1. Аліментний обов'язок інших членів сім'ї та родичів.
2. Розмір та строки стягнення аліментів з інших членів сім'ї та родичів.

Питання для самоконтролю:

1. Чи зобов'язані мачуха, вітччм утримувати своїх пасинка, патчерку?
2. У яких випадках аліменти стягуються з діда, баби?
3. Хто вправі звернутися до суду з позовом про стягнення аліментів з діда, баби?
4. У яких випадках виникають аліментні зобов'язання внуків утримувати їх бабу, діда?
5. Чи виникають аліментні зобов'язання братів, сестер по відношенню один до одного щодо сплати аліментів?
6. Пасинок, падчерка сплачують аліменти мачусі, вітччму чи ні?
7. Як визначається розмір аліментів що стягуються з інших членів сім'ї та родичів і непрацездатних повнолітніх осіб, які потребують матеріальної допомоги?
8. Чи справі дід, баба укладати договір, положення якого врегульовували б аліментні зобов'язання?

Рекомендована література:

1. Житловий кодекс Української РСР [від 30.06.83](#) № 5465-Х. Дата оновлення: 01.08.2021, [1665-IX](#). (дата звернення: 24.01.2022)
2. Бабішена М., Гаро Г. Аліменти з інших членів сім'ї та родичів: що, коли і як? URL: <https://www.hsa.org.ua/blog/alimenty-z-inshyh-chleniv-sim-yi-ta-rodychiv-shho-koly-i-yak/>
1. Борисова В. І., Красицька Л.В. Аліментні зобов'язання членів сім'ї в сімейному праві України: проблемні питання теорії та практики. Вісник Національної академії правових наук України. 2020. № 3. С. 28-48. URL: <http://visnyk.kh.ua/ru/journals/visnik-napnru-3-2020-r>
3. Дутко А.О., Мних С.Р. Поняття та ознаки сім'ї за законодавством України. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. №3, 2014. С. 99-108.
4. Дзера О. В. Сімейне право України: навч. посіб. Київ: Юрінком Інтер. 2021. 520с.
5. Епрікян А. Аліментні обов'язки інших членів сім'ї та родичів. Проблемні аспекти. Підприємництво, господарство і право. №2. 2018. С. 20-23.
6. Конвенція про стягнення аліментів за кордоном: ратифікована Постановою ВР України 20 липня 2006 р. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_425.
7. Про виконавче провадження: Закон України від [03.11.2016](#). Дата оновлення: 06.12.2021, [1701-IX](#) URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1404-19#top> (дата звернення: 24.01.2022)

8. Про перелік видів доходів, які враховуються при визначенні розміру аліментів на одного з подружжя, дітей, батьків, інших осіб : Постанова Кабінету Міністрів України від 26 лютого 1993 року № 146 Дата оновлення: 24.07.2021, [747-2021-п](#) URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/146-93-%D0%BF> (дата звернення: 24.01.2022).
9. Сімейний кодекс України: Закон України від 10.01.2002р. Дата оновлення: 01.12.2021, [1871-IX](#). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text> (дата звернення: 24.01.2022)
10. Схаб-Бучинська Т.Я. Термінологічна проблема щодо тлумачення понять: «аліменти» та «утримання»: доктринальний та законодавчий аналіз. Сучасні тенденції в юридичній науці України та зарубіжних країн: матеріали міжнародної науково-практичної конференції 24-25 вересня 2021р. м. Запоріжжя. 2021. С. 25-29.

Тема 9. Аліментні зобов'язання подружжя.

Методичні рекомендації. При вивченні даної теми необхідно звернути увагу на те що загальними підставами для утримання є: непрацездатність одного з подружжя; потреба у матеріальній допомозі; здатність другого з подружжя надати матеріальну допомогу. Непрацездатним вважається той із подружжя, який досяг пенсійного віку, встановленого законом, або є інвалідом 1, 2, 3 груп.

Слід чітко розмежовувати, результатом чого стала непрацездатність – інвалідність, зумовлена каліцтвом на виробництві чи у результаті ДТП має компенсуватися винною стороною – виробництвом чи правопорушником.

Питання для вивчення:

1. Порядок нарахування та види доходів, із яких нараховуються аліменти.
2. Час, протягом якого сплачуються аліменти одному із подружжя.
3. Сплата аліментів дружині у випадку проживання з нею малолітньої дитини.
4. Право на утримання фактичного подружжя.

Питання для самоконтролю:

1. В яких випадках один з колишнього подружжя має право на отримання аліментів після розірвання шлюбу?
2. Які спеціальні підстави встановлює законодавство для виникнення аліментних зобов'язань подружжя?
3. У яких випадках один із подружжя не має права на отримання аліментів?
4. Чи може заяву про стягнення аліментів подати представник чоловіка, дружини?
5. Чи може заява про стягнення аліментів направлятися поштою?
6. У яких випадках може змінюватися розмір стягнення аліментів ?
7. Хто може ініціювати зміну розміру стягнення аліментів?
8. Із яких видів доходів не стягуються аліменти?

Практичні завдання:

Тестові завдання:

1. Аліменти присуджуються за рішенням суду від дня :
 - 1) подання позовної заяви;
 - 2) прийняття рішення суду;
 - 3) набрання рішенням суду законної сили;
 - 4) подання доказів наявності у платника аліментів доходу.
2. Аліменти за минулий час можуть бути присуджені, якщо позивач подасть суду докази того, що він вживав заходів щодо одержання аліментів з відповідача, але не міг їх одержати у зв'язку з ухиленням останнього від їх сплати. У цьому разі суд може присудити аліменти за минулий час, але не більш як за:
 - 1) 1 рік;
 - 2) 1 місяць;
 - 3) 3 місяці;
 - 4) 3 роки.

Рекомендована література:

1. Дзера О. В. Сімейне право України: навч. посіб. Київ: Юрінком Інтер. 2021. 520с.
2. Про перелік видів доходів, які враховуються при визначенні розміру аліментів на одного з подружжя, дітей, батьків, інших осіб : Постанова Кабінету Міністрів України від 26 лютого 1993 року № 146 Дата оновлення: 24.07.2021, [747-2021-п](#) URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/146-93-%D0%BF> (дата звернення: 24.01.2022).
3. Про стягнення аліментів на утримання дружини під час вагітності: рішення Кагарлицького районного суду Київської області від 16.11.2017 по

справі № 375/1270/17. URL: <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/71048507>.

4. Сімейний кодекс України: Закон України від 10.01.2002р. Дата оновлення: 01.12.2021, [1871-IX](#). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text> (дата звернення: 24.01.2022)

5. Тетарчук І.В. Сімейне право України. Для підготовки до іспитів: навч. посіб. ЦУЛ. 2021. 314 с.

6. Юнін О.С. Стягнення заборгованості по аліментах та притягнення боржника до відповідальності за невиконання аліментних обов'язків: проблеми теорії та практики. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. №1. 2017. С. 132-139.

Тема 10. Аліментні зобов'язання батьків і дітей.

Методичні рекомендації. При вивченні даної теми студентам необхідно пам'ятати, що батько та мати дитини несуть рівні аліментні обов'язки щодо її утримання, а тому, виплачувані одним з батьків аліменти мають складати лише половину суми, що має витратитися на утримання дитини.

Аліменти встановлюються у частці доходу, коли особа працює і отримує зарплату. Однак суд не може встановлювати таку частку лише з зарплати, оскільки особа сплачує аліменти з усіх видів доходу, встановлених законодавством. Враховуючи мінливий характер доходу, стягнення встановлюється в твердій сумі. Однак необхідно враховувати мінімальний розмір аліментів – не менше 50% прожиткового мінімуму.

Якщо у зв'язку з неможливістю надавати достатній рівень аліментів зобов'язаною особою такий розмір є меншим, то на дитину призначається державна допомога.

Студентам при вивченні теми необхідно враховувати, що законодавство визначає механізм контролю за цільовим використанням аліментів. Цю функцію здійснюють органи опіки та піклування, які за власною ініціативою або за заявою платника аліментів перевіряють цільове витрачання аліментів. Якщо буде встановлено факт нецільового використання, то платник має право звернутись до суду з позовом про зменшення розміру аліментів або про внесення їх частини на особистий рахунок дитини в ощадбанку.

Питання для вивчення:

1. Підстави виникнення аліментних зобов'язань батьків і дітей.
2. Договір про сплату аліментів.

Питання для самоконтролю:

1. У якій формі укладається договір про сплату аліментів дитині?
2. Між ким укладається даний договір?
3. Які основні обов'язки прописуються у договорі про сплату аліментів дитині?
4. На який строк укладається договір про сплату аліментів дитині?
5. Чи може стороною у договорі про сплату аліментів бути дід, баба чи інші родичі дитини?
6. Чи може даний договір укладатися через представника?

Практичні завдання:

Тестові завдання:

1. Яка форма договору про сплату аліментів на дитину передбачена Сімейним кодексом України:
 - 1) письмова нотаріально посвідчена;
 - 2) проста письмова;
 - 3) усна;
 - 4) конклюдентна.

Рекомендована література:

1. Кобзева Т. А., Шапіто В. С..Сімейне право України: навчальний посібник Суми: Сумський державний університет, 2015. 90 с.
2. Піскун Д.А., Маслов Р.Я., Карпенко Р.В. Актуальні питання виконання аліментних зобов'язань та стягнення аліментів на дитину за чинним сімейним законодавством України. Юридичний науковий електронний журнал. №11. 2021. С. 221-224.
3. Про виконавче провадження: Закон України від [03.11.2016](#). Дата оновлення: 06.12.2021, [1701-IX](#) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1404-19#top> (дата звернення: 24.01.2022)
4. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення захисту права дитини на належне утримання шляхом вдосконалення порядку стягнення аліментів: Закон України від 17.05.2017 2037-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2037-19>.
5. Про перелік видів доходів, які враховуються при визначенні розміру аліментів на одного з подружжя, дітей, батьків, інших осіб : Постанова Кабінету Міністрів України від 26 лютого 1993 року № 146 Дата оновлення: 24.07.2021, [747-2021-п](#) URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/146-93-%D0%BF> (дата звернення: 24.01.2022).

6. Про стягнення аліментів: Постанова Верховного суду України від 17.04.2019 справа № 644/3610/16-ц URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/81796155>
7. Сімейний кодекс: Закон України від 10.01.2002р. Дата оновлення: 01.12.2021, [1871-IX](#). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>
- Розгон О. Аліменти на дитину: деякі аспекти стягнення у світлі останніх змін. Вісник. 2018. №42. С. 33-39.
8. Січко Д. Сучасні проблеми правового забезпечення стягнення аліментів. Південноукраїнський правничий часопис. Проблеми цивільного та господарського права. 2020. № 1. С. 86–91.
9. Хапович Є. Порядок стягнення аліментів на дитину за чинним законодавством. Підприємництво, господарство і право. №10. 2016. С. 20-25.

Тема 11. Припинення аліментних зобов'язань.

Методичні рекомендації. При вивченні питання щодо відповідальності за невиконання аліментних зобов'язань студенту необхідно опрацювати Висновок Постанови Верховного Суду від 15.01.2020 року про стягнення пені за несвоєчасну сплату аліментів, де дається роз'яснення по правильному нарахуванні пені за несвоєчасну виплату аліментів, а також звернути особливу увагу на Закон України «Про виконавче провадження», де законодавець чітко прописав ряд обмежувальних заходів, які застосовуються до неплатників аліментів.

Питання для вивчення:

1. Відповідальність за прострочення аліментів.
2. Договір про припинення права на аліменти на дитину у зв'язку з набуттям права власності на нерухоме майно.

Питання для самоконтролю:

1. Який механізм цільового використання аліментів на дитину передбачений законодавством?
2. Як розподілятиметься сума аліментів, якщо у сім'ї троє та більше дітей?
3. У яких випадках батьки звільняються від сплати аліментів?
4. У якій формі укладається договір про припинення права на аліменти на дитину у зв'язку з набуттям права власності на нерухоме майно?
5. Хто є набувачем та відчужувачем за договором про припинення права на аліменти на дитину у зв'язку з набуттям права власності на нерухоме майно?

6. Чи зумовлює припинення аліментних зобов'язань укладення договору дарування?
7. У яких випадках може бути розірваний договір про припинення права на аліменти на дитину у зв'язку з набуттям права власності на нерухоме майно?
8. Чи потрібно для укладення договору про припинення права на аліменти на дитину у зв'язку з набуттям права власності на нерухоме майно залучати органи опіки та піклування?

Практичне завдання:

1. Ознайомитися із Єдиним реєстром боржників, де містяться дані про неплатників аліментів.

Рекомендована література:

1. Дзера О. В. Сімейне право України: навч. посіб. Київ: Юрінком Інтер. 2021. 520с.
2. Дутко А. О. Сімейне право України: підручник. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2018. 480 с. URL: <http://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/2605/1/simeine%20pr.pdf>
3. Конвенція про стягнення аліментів за кордоном : ратифікована Постановою ВР України 20 липня 2006 р. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_425.
4. Про затвердження Порядку призначення та виплати тимчасової державної допомоги дітям, батьки яких ухиляються від сплати аліментів, не мають можливості утримувати дитину або місце проживання їх невідоме : постан. Кабінету Міністрів України від 22 лют. 2006 р. № 189. Верховна Рада України : [сайт]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/189-2006-%D0%BF>. 133.
5. Про затвердження Порядку стягнення аліментів на дитину (дітей) у разі виїзду одного з батьків для постійного проживання в іноземній державі, з якою не укладено договір про подання правової допомоги : постан. Кабінету Міністрів України від 19 серп. 2002 р. № 1203. Верховна Рада України : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1203-2002-%D0%BF>.
6. Про збільшення розміру аліментів та стягнення суми індексації : постан. Верховного Суду України від 6 лист. 2013 р. у справі за № 6-113цс13. ЛІГА-ЗАКОН : [сайт]. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/VS130462.html.
7. Схаб-Бучинська Т.Я. Про об'єкт договору про припинення права на аліменти для дитини у зв'язку з передачею права власності на нерухоме майно.

Договір як універсальна форма правового регулювання: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції 26 березня 2021 р. Івано-Франківськ. 2021. С. 89-92.

8. Тетарчук І.В. Сімейне право України. Для підготовки до іспитів: навч. посіб. ЦУЛ. 2021. 314 с.

9. Ханович Є. Д. Сімейно-правова відповідальність за невиконання або неналежне виконання аліментних зобов'язань. Право і суспільство. 2019. № 2, ч. 2. С. 69–75.

10. Юнін О. С. Стягнення заборгованості по аліментах та притягнення боржника до відповідальності за невиконання аліментних обов'язків: проблеми теорії і практики. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2017. № 1. С. 132–139.

Тема 12. Влаштування дітей –сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування. Усиновлення.

Методичні рекомендації. Усиновлення — одна з форм влаштування дітей, позбавлених батьківського піклування. В основу організаційно-правового механізму усиновлення в Україні покладені такі принципи: кожна дитина має право на виховання у сім'ї; пріоритетним є національне усиновлення; посередницька комерційна діяльність з усиновлення дітей заборонена.

Студенти повинні знати, як ведеться облік осіб, котрі бажають усиновити дитину, хто є суб'єктами усиновлення, які вимоги пред'являє законодавець до усиновлювачів.

Необхідно пам'ятати, що усиновлювачем дитини може бути дієздатна особа віком не молодша двадцяти одного року, за винятком, коли усиновлювач є родичем дитини. Усиновлювачем може бути особа, що старша за дитину, яку вона бажає усиновити, не менш як на п'ятнадцять років. У разі усиновлення повнолітньої особи різниця у віці не може бути меншою, ніж вісімнадцять років.

Питання для вивчення:

1. Історія розвитку інституту усиновлення.
2. Правове регулювання усиновлення.
3. Процедура взяття громадян, які бажають усиновити дитину на облік.

Питання для самоконтролю:

1. Які нормативно-правові акти врегульовують відносини з усиновлення?

2. Чи дозволяє закон усиновити дитину особі, яка не перебуває у зареєстрованому шлюбі?
3. До якого органу повинні звернутися особи, які бажають усиновити дитину?
4. Які документи повинні подати кандидати в усиновлювачі?
5. Який строк дії поданих документів?
6. У яких випадках заявники в усиновлювачі на облік не беруться?
7. Чи може один із подружжя подати заяву на усиновлення від імені іншого?
8. Чи зобов'язані кандидати в усиновлювачі подавати довідку про стан свого здоров'я та відсутність судимості?
9. Протягом якого часу служба у справах дітей повинна розглянути подані документи?
10. Чи береться до уваги згода біологічних батьків при усиновленні дитини та згода самої дитини?
11. У яких випадках усиновлення дитини провадиться без згоди батьків?
12. Чи повинні відповідні органи подати обґрунтовану відповідь кандидату в усиновлювачі про відмову у прийнятті заяви та у який строк?

Практичні завдання

Тестові завдання:

1. Усиновлювачем може бути особа, що старша за дитину, яку вона бажає усиновити, не менш як на :
 - 1) 10 років;
 - 2) 15 років;
 - 3) 20 років;
 - 4) вікова різниця значення не має.
2. Кількість дітей, яку може усиновити один усиновлювач:
 - 1) не обмежується;
 - 2) не більше одного;
 - 3) не більше трьох;
 - 4) не більше десяти.
3. Для усиновлення дитини потрібна її згода, якщо вона досягла:
 - 1) 6 років;
 - 2) 10 років;
 - 3) 14 років;
 - 4) такого віку та рівня розвитку, що може її висловити.
4. Переважне право на усиновлення дитини – громадянина України мають іноземці, які:
 - 1) є громадянами держав з більш розвиненою економікою;

- 2) мають кращий стан здоров'я;
- 3) мають постійне місце проживання та більший постійний заробіток (дохід);
- 4) є громадянами держав, з якими Україна уклала договір про надання правової допомоги.

Рекомендована література

1. Дзера О. В. Сімейне право України: навч. посіб. Київ: Юрінком Інтер. 2021. 520с. Діденко А. Ініціативи щодо зміни процедури розгляду справ про усиновлення дитини. <https://blog.liga.net/user/adidenko/article/36218>
2. Дутко А. О. Сімейне право України: підручник. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2018. 480 с. URL: <http://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/2605/1/simeine%20pr.pdf>
3. Євко В. Ю. Альтернативні форми влаштування дітей, позбавлених батьківського піклування: підручник / за заг. ред. В.А. Кройтора та В.Ю. Євко; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2016. 512 с.2
4. Кобзева Т. А., Шапіто В. С. Сімейне право України: навчальний посібник Суми: Сумський державний університет, 2015. 90 с.
5. Про затвердження Порядку провадження діяльності з усиновлення та здійснення нагляду за дотриманням прав усиновлених дітей: Постанова Кабінету Міністрів України від 08.10.2008. № 348-2021-п. Дата оновлення: 28.04.2021. [348-2021-п](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/905-2008-p#Text) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/905-2008-p#Text> (дата звернення: 24.01.2022)
6. Присяжнюк І. Розголошення таємниці усиновлення (удочеріння) та порушення права на недоторканість приватного життя: проблеми співвідношення. Науковий часопис Національної академії прокуратури України. 2017. № 1. С. 1–2
7. Сімейний кодекс України: Закон України від 10.01.2002р. Дата оновлення: 01.12.2021, [1871-IX](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text> (дата звернення: 24.01.2022).
8. Схаб-Бучинська Т.Я. Колізії в сімейному законодавстві у питаннях усиновлення дітей. Science and technology. Abstracts of XXIV International Scientific and Practical Conference Poland, Lublin. 2021. P. 96-101.
9. Тавлуй О. Розголошення таємниці усиновлення: окремі аспекти відмежування від інших правопорушень. Підприємництво, господарство і право. №6. 2021. С. 192-195. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2021/6/30.pdf>

10.Тетарчук І.В. Сімейне право України. Для підготовки до іспитів: навч. посіб. ЦУЛ. 2021. 314 с.

11.Татулич І.Ю. Законодавчі новели щодо справ про усиновлення. С. 227-229. URL: https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/SBORNIKI_2020/Moskvich-23-04-2021.pdf#page=228

Тема 13. Інші форми влаштування дітей сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування: прийомна сім'я, дитячий будинок сімейного типу. Опіка та піклування над дітьми. Патронат над дітьми.

Методичні рекомендації: При вивченні даної теми студенту необхідно вивчити поняття інституту опіки та піклування, основні засади його функціонування, конкретизувати суб'єктів, що потребують опіки або піклування та проаналізувати підстави та наслідки встановлення опіки або піклування.

Необхідно пам'ятати, що метою опіки і піклування є виховання дітей, які внаслідок смерті батьків, позбавлення батьківських прав, хвороби батьків чи з інших причин залишились без батьківського піклування, а також захист особистих і майнових інтересів цих дітей.

Ще однією із альтернативних форм влаштування дитини у сім'ю є патронатне виховання. Патронатним вихователем може бути громадянин України, який має досвід виховання дитини, відповідні житлові умови для надання послуг з догляду, виховання та реабілітації дитини у своєму помешканні. Необхідно пам'ятати, що у сім'ю патронатного вихователя можуть бути одночасно влаштовані тільки діти, які є рідними братами та сестрами, або діти, які виховувалися в одній сім'ї.

Студенту необхідно чітко розмежувати такі форми влаштування, як: прийомна сім'я та дитячий будинок сімейного типу, тому для цього потрібно проаналізувати Постанову КМУ «Про затвердження Положення про дитячий будинок сімейного типу» та Постанову КМУ «Про затвердження Положення про прийомну сім'ю».

Питання для вивчення:

1. Розвиток та формування інституту опіки та піклування.
2. Історія розвитку патронатного виховання.
3. Проблеми розвитку прийомної сім'ї та дитячого будинку сімейного типу.
4. Механізм створення прийомної сім'ї та дитячого будинку сімейного типу.

Питання для самоконтролю:

1. Хто несе відповідальність за дії дітей над якими встановлено опіку та піклування?
2. Які документи потрібно подати і куди, щоб стати патронатним вихователем?
3. Протягом якого часу дитина може перебувати у сім'ї патронатного вихователя?
4. Які вимоги ставляться до патронатного вихователя?
5. Які особи не можуть бути патронатними вихователями?
6. Які документи потрібно подати і до якого органу, щоб набути статусу патронатного вихователя?
7. Між якими суб'єктами укладається договір про надання послуги з патронату над дитиною?
8. Прийомні батьки здійснюють свої обов'язки по відношенню до прийомних дітей за плату чи безоплатно?
9. Хто здійснює фінансування прийомних сімей?
10. Назвіть поетапну процедуру створення прийомної сім'ї.
11. Який механізм створення та функціонування дитячого будинку сімейного типу?

Рекомендована література:

1. Бичкова С. С. Правове регулювання патронату над дітьми в Україні: прогалини та колізії. Вісник Національної академії правових наук України. 2020. № 1. С.89-108. URL: <http://visnyk.kh.ua/uk/journals/visnik-naprn-1-2020-r>
2. Дзера О. В. Сімейне право України: навч. посіб. Київ: Юрінком Інтер. 2021. 520с.
3. Діденко А. Ініціативи щодо зміни процедури розгляду справ про усиновлення дитини. <https://blog.liga.net/user/adidenko/article/36218>
4. Дутко А. О. Сімейне право України: підручник. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2018. 480 с. URL: <http://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/2605/1/simeine%20pr.pdf>
5. Макійчук Тетяна. Патронат як одна з форм сучасного підходу до розв'язання проблем улаштування дітей, що залишилися без піклування батьків. URL:<http://www.viche.info/journal/1381/>;
6. Про затвердження Положення про прийомну сім'ю Постанова КМУ від 26.04.2002 №565: Постанова Кабінету міністрів України 26 квітня 2002 р. N 565. Дата оновлення: 26.01.2002 р. N 565. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/565-2002-п#Text> (дата звернення: 24.01.2022)

7. Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування: Закон України від 05.10.2006№ 230-V. Дата оновлення: 31.12.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2342-15#Text> (дата звернення: 24.01.2022)
8. Про затвердження Порядку провадження діяльності з усиновлення та здійснення нагляду за дотриманням прав усиновлених дітей: Постанова КМУ від 08.10.2008 №905. Дата оновлення: 28.04.2021, підстава - 348-2021-п. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/905-2008-п#top>
9. Приемна сім'я як соціальне явище в Київській Русі та Російській Імперії. Історія виникнення прийомних сімей в Україні/ URL: http://uk.wikipedia.org/wiki/Історія_виникнення_прийомних_сімей_в_Україні;
10. Рудий Н.Я. Інститут опіки і піклування в Україні: історико - правове дослідження: монографія. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2012. 216 с.
11. Сімейний кодекс України: Закон України від 10.01.2002р. Дата оновлення: 01.12.2021, 1871-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text> (дата звернення: 24.01.2022)

Тема 14. Застосування сімейного законодавства України до правовідносин за участю іноземних громадян та осіб без громадянства.

Методичні рекомендації: Під час вивчення правовідносин за участю іноземних громадян та осіб без громадянства, студенту необхідно опрацювати, насамперед, Закон України «Про міжнародне приватне право» Розділ IX «Колізійні норми сімейного права» ст. ст.55-69, а також ряд міжнародних договорів.

Студенту необхідно пам'ятати, що міжнародні договори України мають пріоритет перед національним законодавством. Разом із тим, до сімейних відносин не можуть бути застосовані міжнародні договори, якщо вони суперечать Конституції України.

Питання для вивчення:

1. Державна реєстрація шлюбу громадянина України з іноземцем за 24 години.

2. Процедура розірвання шлюбу між громадянином України та іноземцем та шлюбу іноземців між собою в Україні.
3. Усиновлення дітей – громадян України іноземцями.

Питання для самоконтролю:

1. Чи регламентований СК України порядок оформлення розірвання шлюбу з іноземним громадянином?
2. Які нормативно-правовими акти регулюють процедуру розірвання шлюбу з іноземцем?
3. У якому органі шлюб громадянина України та іноземця може бути розірваний?
4. Який орган здійснює контроль за міжнародним усиновленням?
5. Назвіть етапи здійснення усиновлення дітей-громадян України іноземцями.
6. Хто здійснює облік кандидатів в усиновлювачі?

Рекомендована література:

1. Березовська К.І. Усиновлення братів та сестер: проблеми законодавства і практики. Шості Юридичні диспути з актуальних проблем права, присвячені пам'яті Є.В. Васьковського. Матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 20-21 травня 2016 р.). О.: Астропринт, 2016. С. 335-338.
2. Березовська К.І. Окремі проблеми судового розгляду справ про усиновлення дітей-громадян України іноземними громадянами. Восьмі юридичні диспути з актуальних проблем права, присвячені пам'яті Є.В. Васьковського. Матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 18 травня 2018 р.). О.: Астропринт, 2018. С. 119-122.
3. Дзера О. В. Сімейне право України: навч. посіб. Київ: Юрінком Інтер. 2021. 520с.
4. Дутко А. О. Сімейне право України: підручник. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2018. 480 с. URL: <http://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/2605/1/simeine%20pr.pdf>
5. Калакура В. Я. Принципи колізійного регулювання в міжнародному сімейному праві. Вісник Київського Національного університету ім. Т. Шевченка. 2009. Вип. 80. С. 40–43.
6. Кобзева Т. А., Шапіто В. С. Сімейне право України: навчальний посібник Суми: Сумський державний університет, 2015. 90 с.

7. Лопата Н. Особливості реєстрації шлюбу за участю іноземних громадян та осіб без громадянства в Україні. Вісник Дніпропетровського університету Альфреда Нобеля. Серія «юридичні науки». 2015. № 1 (6). С. 101-105.
8. Про міжнародне приватне право: Закон України від 18.03.2004 № 1618-IV
Дата оновлення: 06.10.2021, 1630-IX URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709>- (дата звернення 24.01. 2022)
9. Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства: Закон України від 13.04.2012 № 4652-VI
Дата оновлення: 14.08.2021, 1667-IX URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3773-17>. (дата звернення 24.01. 2022)
10. Про ратифікацію Європейської конвенції про усиновлення дітей (переглянутої): Закон України від 15.02.2011р. № 3017-VI. URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3017-17#Text> (дата звернення 24.01. 2022)
11. Про практику розгляду судами цивільних справ з іноземним елементом : лист Вищого спеціалізованого суд з розгляду цивільних та кримінальних справ № 24-754/0/4-13 від 16 травня 2013 р. URL:
<http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/v-754740-13>
12. Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні: Закон України від 02.12.2010, підстава - 1871-IX
Дата оновлення: № 2756-VI 01.12.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1382-15>. (дата звернення 24.01. 2022)
13. Тетарчук І.В. Сімейне право України. Для підготовки до іспитів: навч. посіб. ЦУЛ. 2021. 314 с.

Основні поняття:

Акти цивільного стану – події та дії, які нерозривно пов'язані з фізичною особою і започатковують, змінюють, доповнюють або припиняють її можливість бути суб'єктом цивільних прав та обов'язків.

Аналогія закону - якщо певні сімейні відносини не врегульовані СК України, іншими нормативно-правовими актами або домовленістю (договором) сторін, до них застосовуються норми СК України, які регулюють подібні відносини.

Аналогія права – якщо до регулювання сімейних відносин неможливо застосувати аналогію закону, вони регулюються відповідно до загальних засад сімейного законодавства.

Дитина – особа, до досягнення нею повноліття.

Звичай – правило поведінки, яке не встановлене актами законодавства, але є усталеним у певній сфері відносин.

Здійснення сімейних прав – це процес задоволення особою своїх матеріальних та духовних потреб на підставі юридичних можливостей, які вона має.

Інші члени сім'ї – особи, між якими відсутні шлюбно-сімейні чи родинні зв'язки (опікун, піклувальник і дитина, над якою встановлено опіку і піклування; патронатний вихователь і дитина; фактичний вихователь і дитина та ін.).

Кровне споріднення – є кровним зв'язком осіб, які походять одна від одної або від спільного предка.

Малолітня дитина – дитина, до досягнення нею чотирнадцяти років.

Метод сімейно-правового регулювання — це сукупність специфічних засобів впливу на учасників сімейних відносин, що характеризуються, передусім, юридичною рівністю сторін, а також наданням останнім можливості врегулювання цих відносин на засадах їхнього вільного розсуду за винятками, встановленими законом.

Міжнародний договір України – документ, укладений у письмовій формі з іноземною державою або іншим суб'єктом міжнародного права, який регулюється міжнародним правом, незалежно від того, міститься договір в одному чи декількох пов'язаних між собою документах, і незалежно від його конкретного найменування (договір, угода, конвенція, пакт, протокол тощо).

Недійсність шлюбу – це форма відмови держави від визнання укладеного шлюбу як юридично значущого акту, у зв'язку з порушенням встановлених законом умов укладення шлюбу, що є за своєю суттю заходом захисту.

Неповнолітня дитина – дитина у віці від чотирнадцяти до вісімнадцяти років.

Неюрисдикційна форма захисту сімейних прав — це дії фактичного характеру, які учасник сімейних відносин вчиняє для захисту свого права та інтересу або права та інтересу іншої особи без звернення до відповідних юрисдикційних органів.

Родичі – такі особи: баба, дід, прабаба, прадід, повнорідні брат і сестра (перелік не є вичерпним, оскільки неповнорідні брати і сестри також мають родинні зв'язки та є учасниками сімейних відносин).

Свояцтво – відносини між родичами одного з подружжя та другим з них (пасинок, падчерка, вітчим, мачуха, теща, тесть, зять, свекруха, свекор, невістка, зовиця, шурина тощо) або відносини між родичами обох з подружжя (наприклад, між дітьми, братами, сестрами дружини і дітьми, братами, сестрами чоловіка, між батьком дружини і батьком чоловіка тощо).

Сімейна правоздатність – здатність фізичної особи мати особисті немайнові та майнові права та обов'язки.

Сімейна дієздатність – здатність своїми діями створювати для себе сімейні права і обов'язки виникає з досягненням певного віку.

Сімейне право – це сукупність правових норм, що регулюють особисті немайнові та майнові відносини, які виникають між особами на підставі шлюбу, кровного споріднення, усиновлення, а також на інших підставах, не заборонених законом, і таких, що не суперечать моральним засадам суспільства.

Сімейне законодавство – це система нормативних актів, що регулюють сімейні відносини.

Сімейно-правовий стан - відображає певні суспільні зв'язки між суб'єктами сімейного права (шлюб, кровне споріднення, свояцтво, вагітність, непрацездатність, потреба у матеріальній допомозі тощо).

Сімейні правовідносини – суспільні відносини, врегульовані нормами сімейного права, що виникають зі шлюбу, споріднення, усиновлення або іншої форми влаштування дітей, які залишилися без батьківського піклування.

Сім'я – особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом, мають взаємні права та обов'язки.

Сім'я – це історично визначена організована соціальна спільність, засноване на шлюбі та кровному спорідненні (або лише на шлюбі чи лише на кровному спорідненні), усиновленні та взятті дітей на виховання, характерними ознаками якої є спільне життя її членів, взаємна моральна та матеріальна підтримка і взаємне виховання ними одне одного, насамперед підростаючого покоління.

Суб'єктивне сімейне право – це гарантована правом і законом міра можливої або дозволеної поведінки учасника сімейних відносин.

Суб'єктивний обов'язок - це передбачена об'єктивним правом (законом) міра й вид обов'язкової поведінки зобов'язаного суб'єкта.

Позовна давність – це строк, у межах якого особа може звернутися до суду з вимогою про захист свого права або інтересу і розраховувати на їх захист.

Предмет сімейного права – особисті немайнові та майнові відносини, які випливають зі шлюбу, споріднення, усиновлення, опіки та піклування, прийняття дитини у сім'ю для виховання та з інших підстав, які не заборонені законом і таких, що не суперечать моральним засадам суспільства і базуються на рівності та майновій самостійності їх учасників.

Принципи сімейного права – ті провідні ідеї та положення, які визначають сутність сімейного права, які поєднують окремі норми та інститути сімейного права в одне ціле.

Умови укладення шлюбу – обставини, наявність яких необхідна (обов'язкова) для надання шлюбу юридичної (правової) сили.

Шлюбом є сімейний союз жінки та чоловіка, зареєстрований у державному органі реєстрації актів цивільного стану.

Юридичні дії - це такі юридичні факти, які оснований на волевиявленні учасників сімейних відносин.

Юридичні події – це такі конкретні життєві обставини, які не залежать від волі учасників сімейних відносин (абсолютні події) або частково залежать від неї (відносні події).

Юрисдикційна форма захисту – це діяльність уповноважених державою органів щодо захисту сімейних прав та інтересів учасників сімейних відносин.